

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

EURO V ČESKÉ REPUBLICE

The Euro in the Czech Republic

Student: Mgr. Bc. Tomáš Schmied

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.

Ostrava 2010

„Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci na téma: Euro v České republice zpracoval samostatně a že jsem řádně uvedl veškerou použitou literaturu a další prameny.“

V Ostravě dne

Tomáš Schmied

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval panu JUDr. Petru Mrkývkovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, ale hlavně za spolupráci a vstřícný přístup při vedení mé diplomové práce. Také bych chtěl poděkovat svým blízkým za jejich podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvodem	5
1. Od Evropského společenství uhlí a oceli k Evropské unii.....	8
2. Od národních měn k euru	10
2.1 Wernerova zpráva	11
2.2 Evropský měnový systém	12
2.3 Delorosova zpráva	16
2.4 Maastrichtská smlouva o Evropské unii	16
2.5 Etapy budování Evropské měnové unie.....	17
3. Teoretická východiska měnové integrace	22
4. Závazek České republiky převzít euro	26
5. Maastrichtská konvergenční kritéria.....	28
5.1 Kritérium cenové stability.....	29
5.2 Kritérium udržitelnosti veřejných financí	32
5.2.1 Kritérium veřejného deficitu.....	33
5.2.2 Kritérium veřejného dluhu.....	34
5.3 Kritérium stability měnového kurzu	35
5.4 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb	39
6. Reálná konvergenční kritéria	41
6.1 Sladěnost hospodářského cyklu	41
6.2 Stupeň reálné ekonomické konvergence.....	42
7. Přípravy České republiky na zavedení eura	45
7.1 Scénáře zavedení eura.....	47
7.2 Základní zásady zavedení eura v České republice.....	49
Závěrem	51
Summary.....	54

Použité prameny.....	57
Monografie.....	57
Časopisecké články	57
Internetové zdroje	57
Právní předpisy	59
Další zdroje	59
Seznam zkratek	60
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	61

Úvodem

Vytvoření Evropské měnové unie bylo logickým vyústěním dlouhodobých integračních snah v Evropě. Realizace tohoto ambiciózního projektu vypracovaného a schváleného Evropským společenstvím na přelomu 80. a 90. let minulého století byla zahájena 1. ledna 1999 a dokončena 28. února 2002, kdy se euro stalo zákonným platidlem v 11 členských státech Evropské unie.¹ Zavedením eura byla sice formálně dovršena měnová integrace, ale fakticky tento proces stále pokračuje, neboť i po následném přistoupení dalších států stále 11 z 27 členů Evropské unie, včetně České republiky, stojí vně měnové unie.

Rychlé přijetí eura Slovenskem počátkem roku 2009 vedlo k znovuoživení diskusí o zavedení společné měny také u nás. Česká republika se při vstupu do Evropské unie v roce 2004 rovněž zavázala, že v budoucnu po vytvoření a splnění potřebných podmínek euro zavede. Jaká jsou však kritéria relevantní pro rozhodnutí o připravenosti k přijetí společné měny? Z právního hlediska byly tyto podmínky zformulovány Smlouvou o Evropské unii a podle místa jejího podpisu jsou běžně nazývány maastrichtskými konvergenčními kritérii. Ty jsou vstupní branou do Evropské měnové unie, neboť jejich smyslem je sladit vybrané makroekonomické ukazatele kandidátských zemí se státy, které již euro zavedly, a tak je připravit na bezproblémové přijetí společné měny. Hodnotí a poměřují se ukazatele cenové stability, schodku veřejných financí, veřejného dluhu, kurzové stability a dlouhodobých úrokových sazeb.

Uvedená kritéria představují vedle požadavku na legislativní konvergenci hlavní podmínku ze strany evropských institucí pro vstup kandidátské země do měnové unie, ale bohužel neberou ohled na samotnou připravenost země vzdát se vlastní měnové a kurzové politiky ve prospěch Evropské centrální banky. Jen povrchní pohled by proto mohl zůstat pouze u vyhodnocení maastrichtských, neboli nominálních, konvergenčních kritérií. Stejně důležitá jsou i kritéria reálné konvergence, včetně přizpůsobovacích mechanismů nahrazujících národní měnovou a kursovou politiku, jako například mobilita výrobních faktorů práce a kapitálu napříč členskými zeměmi měnové unie, diversifikace produktu, otevřenost ekonomik, sladěnost hospodářského cyklu či stupeň reálné ekonomické konvergence. Tyto faktory úzce souvisí s tzv. teorií optimální měnové oblasti, jejíž základ počátkem 60. let položil nositel Nobelovy ceny za ekonomii prof. R. Mundell a na níž byla postavena idea měnové unie v Evropě.

¹ Respektive 12 státech, pokud počítáme také Řecko.

Odborná veřejnost a politické kruhy vyslovují různé představy o možném termínu vstupu naší země do Evropské měnové unie. Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění s eurozónou, společný materiál vlády České republiky a České národní banky z prosince 2008, došlo k závěru, že doposud nebylo dosaženo „dostatečného pokroku při vytváření podmínek pro přijetí eura“. Dne 25. října 2006 rozhodla vláda neusilovat o vstup do systému směnných kurzů ERM II v roce 2007, což znamenalo faktické odvolání původního plánu přijetí společné měny v roce 2010. Nové datum však již oficiálně stanoveno nebylo. Další významný dokument, a to Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně ze srpna 2007, potvrdil jak zrušení původního termínu, tak i absenci nového data. Rovněž Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií z roku 2009, stejně jako Vyhodnocení z roku 2008 či 2007, nadále nedoporučuje vládě stanovit termín přijetí eura, a tím pádem ani vstupovat v roce 2009 do mechanismu ERM II. I přes tyto okolnosti, které svědčí o opatrném až skeptickém postoji českých autorit k zavedení společné měny, je Česká republika hodnocena ze strany institucí Evropské unie na své cestě k přípravě na členství v Evropské měnové unii snad až překvapivě příznivě, a to i přes problémy s konsolidací veřejných financí.²

V této práci si s ohledem na výše uvedené kladu za cíl podat celkovou charakteristiku podmínek vzniku a fungování Evropské měnové unie se zvláštním zřetelem k ekonomické připravenosti České republiky na přijetí společné měny. Z tohoto důvodu budou teoretické pasáže prokládány praktickým hodnocením míry jak nominální, tak reálné konvergence České republiky s eurozónou. Výsledek by mohl posloužit nejen zájemcům z řad odborné, ale také laické veřejnosti, neboť otázka společné měny a jejího zavedení v České republice se týká nás všech. Z proklamovaného cíle této práce je zřejmé, že převažující metody použité při zpracování jsou metoda analyticko-syntetická, komparativní a samozřejmě také metoda literární rešerše.

V souladu s logickou návazností jednotlivých témat a celkovou koncepcí této práce provedu nejprve velmi stručný exkurs do historie evropské integrace. Následovat bude kapitola popisující dlouhou a nelehkou cestu ke vzniku Evropské měnové unie. Tyto dvě spíše do minulosti směřující kapitoly vystřídá výrazně teoreticky laděná část věnující se východiskům měnové integrace obecně, tedy teorii optimální měnové oblasti a její aplikaci na Evropskou měnovou unii a potažmo také Českou republiku. Kapitola 4 rozebírá povahu závazku České republiky k přijetí eura a popisuje také administrativní proceduru

² Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 19–22.

evropských institucí při vstupu kandidátské země do měnové unie. Další dvě kapitoly tvoří jádro celé práce, neboť z pohledu ekonomického rozebírají jak nominální, tak reálná konvergenční kritéria. Obě tyto části jsou laděny spíše do roviny praktické, poněvadž je v nich hodnocen aktuální stav připravenosti českého hospodářství na přijetí společné měny. Kapitola poslední se věnuje administrativnímu a institucionálnímu zajištění vstupu do Evropské měnové unie, jakož i scénářům a principům možného budoucího zavedení eura v České republice.

1. Od Evropského společenství uhlí a oceli k Evropské unii

Reálné podoby nabyla myšlenka evropské integrace teprve bezprostředně po skončení druhé světové války, kdy tehdejší politická a ekonomická situace vedla ke snahám o vytvoření sjednocené a harmonické Evropy po vzoru Spojených států amerických. Snahy o vytvoření nadstátní spolupráce vyvrcholily dne 18. dubna 1951 podpisem tzv. Pařížské smlouvy, jíž bylo šesticí evropských zemí (Francie, Spolková republika Německo, Itálie, Belgie, Nizozemí a Lucembursko) založeno Evropské společenství uhlí a oceli (zkráceně „ESUO“). V rámci ESUO přenesly zakládající státy poprvé část svých svrchovaných pravomocí na nadstátní organizaci. O těžbě uhlí, výrobě oceli a obchodu s nimi se propříště rozhodovalo v Bruselu, nikoliv v členských státech.³

V roce 1957 uzavřela stejná skupina států tzv. Římské smlouvy a dala vzniknout dalším dvěma společenstvím, Evropskému hospodářskému společenství (zkráceně „EHS“) a Evropskému společenství pro atomovou energii (zkráceně „EURATOM“). Zatímco do působnosti EURATOMu patřila atomová energetika a jiné způsoby mírového využití jaderné energie, základním úkolem EHS bylo postupné sbližování hospodářské politiky členských států směřující k vytvoření společného trhu. Ten měl přispívat k rozvoji ekonomického života a stálému hospodářskému růstu. Byl uvolněn pohyb zboží, osob ekonomicky činných, služeb a kapitálu, ovšem s omezeními, která byla společnému trhu vlastní. Je třeba také dodat, že zmíněné tři formálně samostatné společenství byly vnímány jako vzájemně se doplňující celek, měly shodnou členskou základnu a v polovině 60. let došlo dokonce tzv. Slučovací smlouvou k vytvoření jednotného systému jejich orgánů.⁴

Po dlouhém období stagnace nastalo v 80. letech opětovné prohloubení integračních snah, neboť byla všeobecně pocítována naléhavost přechodu na novou kvalitu trhu. V roce 1986 byla Jednotným evropským aktem vytvořena koncepce jednotného vnitřního trhu, tedy prostoru bez vnitřních hranic, v němž je zcela zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu. Ovšem tato v zásadě zdárně probíhající ekonomická integrace musela být doplněna také integrací politickou, neboť faktické vymizení státních hranic mezi členskými státy přineslo řadu dílčích problémů, jejichž řešení si vynutilo úzkou spolupráci např. v oblasti sociální, společné zahraniční a bezpečnostní politiky či justice a vnitřní bezpečnosti.⁵

³ Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vydání. Praha : Linde Praha, 2006, s. 17–18.

⁴ Tamtéž, s. 18–19.

⁵ Tamtéž, s. 19–20.

Reakcí na tyto tendence bylo zasedání Evropské rady v Maastrichtu, jež se uskutečnilo koncem roku 1991 a na kterém byla vyhlášena Smlouva o Evropské unii (tzv. Maastrichtská smlouva o Evropské unii) podepsaná v konečném znění dne 7. února 1992. Její obsah byl natolik radikální, že ratifikační proces trval v tehdy dvanácti členských státech téměř dva roky a smlouva vstoupila v platnost až dne 1. listopadu 1993. Tato smlouva znamenala nejvýznamnější změnu zakládacích smluv od roku 1957, nastínila další stadium integrace ve formě hospodářské a měnové unie a především uvedla v život Evropskou unii (zkráceně „EU“) jako entitu sui generis existující paralelně vedle Evropských společenství (zkráceně „ES“).⁶ Vznikly tedy dva celky s totožnou členskou základnou, avšak různou působností. EU však nebyla z právního hlediska mezinárodní organizací, neboť neměla právní subjektivitu, a proto mezinárodní smlouvy se státy uzavíralo ES.

Sama Maastrichtská smlouva předpokládala své přehodnocení, což se stalo v průběhu následujícího období postupně Amsterdamskou smlouvou z roku 1997, Smlouvou z Nice z roku 2001 a dílčí změny přinesly i smlouvy o přístupu nových členů.⁷ Nejnovější vývoj evropské integrace je determinován vstupem v platnost tzv. Lisabonské smlouvy dne 1. prosince 2009. Po neúspěchu Smlouvy o Ústavě pro Evropu, odmítnuté referendy v členských státech, má Lisabonská smlouva (též Reformní smlouva) zajistit efektivní fungování EU do budoucna. Jedná se o dokument vpravdě reformní, neboť v jeho důsledku získala EU právní subjektivitu a stala se právním nástupcem dosavadního ES.⁸

EU je rozrůstajícím se společenstvím, které od posledního rozšíření v roce 2007 tvoří 27 členských států s téměř 500 miliony obyvatel (přibližně 7,5 % světové populace).⁹ Tím se v počtu obyvatel EU řadí na třetí místo na světě po Číně a Indii. Růst ale neustává, neboť tři další kandidátské země již požádaly o členství, a to Chorvatsko, Turecko a Makedonie. Česká republika (zkráceně „ČR“) je součástí Společenství od 1. května 2004.¹⁰

⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 16.

⁷ Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vydání. Praha : Linde Praha, 2006, s. 21–22.

⁸ Wikipedie, otevřená encyklopedie : Lisabonská smlouva [citováno 5. ledna 2010]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Lisabonsk%C3%A1_smlouva.

⁹ ES/EU se rozšířilo celkem šestkrát: Poprvé v roce 1973 o Dánsko, Irsko a Spojené království. Řecko se připojilo v roce 1981, následováno Španělskem a Portugalskem v roce 1986. (V roce 1985 vystoupilo Grónsko, když v referendu 52 % obyvatel hlasovalo proti setrvání v ES.) Roku 1995 se členy staly dosud neutrální Finsko, Rakousko a Švédsko. V roce 2004 bylo přijato 10 zemí: ČR, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Od roku 2007 jsou členy i Rumunsko a Bulharsko.

¹⁰ Europa, portál Evropské unie : Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech [citováno 5. ledna 2010]. Dostupný z: http://europa.eu/index_cs.htm.

2. Od národních měn k euru

Vývoj měnové politiky v rámci ES/EU je klasickou ukázkou toho, jak se může oblast stojící od prvopočátku na okraji zájmu zakládajících států postupně stát jednou ze společných politik Společenství. Původní koncepce integračního procesu nezahrnovala integraci měnové politiky ze dvou důvodů: jednak byl jako prvořadý vytyčen cíl vytvoření společného trhu postupnou liberalizací vnitřních překážek volného pohybu hospodářských statků a sjednocováním pravidel regulujících podnikání a práci, jednak byl v té době mezinárodní měnový systém velice stabilní. Zapojení členských států ES do Bretton-woodského měnového systému, mezi jehož významné priority patřilo zavádění směnitelnosti měn a fixní měnové kurzy, spolu s rostoucími měnovými rezervami a příznivým ekonomickým vývojem ani podobnou integraci nevyžadovalo. Proto ani Smlouva o založení EHS z roku 1957 nepředpokládala vytvoření společné měnové politiky a tuto politiku ponechala v pravomoci jednotlivých zakládajících států, které ji měly považovat za otázku společného zájmu při udržování rovnováhy platební bilance a důvěry ve vlastní měnu, zajišťování vysokého stupně zaměstnanosti a stability cenové hladiny. Státy stíhala pouze povinnost konzultovat svá opatření, zejména při odstraňování následků hospodářské recese.¹¹

Nicméně postupně narůstající hloubka ekonomické integrace vyvolávala rostoucí tlak na provádění koordinované a společné měnové politiky na úrovni ES. Nerovnováha spočívající v inkompatibilitě národních ekonomik členských států ES se plně projevila po roce 1968, kdy došlo k ukončení prvního kroku realizace společného trhu – vytvoření celní unie. Hlavní příčina tkvěla v tom, že v podmínkách celní unie bylo nutné vyloučit jakékoliv konkurenční devalvace, neboť by vedly k podobným důsledkům jako zavádění cel při importu a dotací při exportu zboží do jiných členských států. Na určitém stupni ekonomické integrace tedy vznikla nezbytnost měnové koordinace a užší spolupráce členských zemí v této oblasti ústící do zavedení jednotné měnové politiky a společné měny.¹²

¹¹ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 747.

¹² Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 14–15.

Evropskou měnovou integraci můžeme rozdělit na čtyři základní etapy, které jsou ohraničeny nejvýznamnějšími událostmi ve vývoji měnové unie:¹³

- 1. Období mezivládní spolupráce (1958–1969)**, kdy docházelo pouze ke koordinaci měnových politik v rámci fungování Bretton-woodského měnového systému.
- 2. Období užší kooperace (1970–1989)**, kdy došlo k novým integračním aktivitám – návrhu prvního plánu na vytvoření společné měny a vytvoření Evropského měnového systému.
- 3. Období přípravy na zavedení jednotné evropské měny (1990–1998)** charakteristické definováním základní koncepce celého projektu Evropské měnové unie (zkráceně „EMU“).
- 4. Období vzniku EMU a tedy dovršení měnové integrace (1999–dosud)**, kdy byla zavedena jednotná měna nejprve bezhotovostně, následně jako platidlo, a kdy veškeré kompetence ohledně měnové politiky členských států převzala Evropská centrální banka (anglicky „European Central Bank“, zkráceně „ECB“).

2.1 Wernerova zpráva

Zásadním mezníkem ve vývoji měnové integrace se stal summit nejvyšších představitelů členských států konaný 1. a 2. prosince 1969 v Haagu. Na základě zprávy R. Barra bylo rozhodnuto vytvořit skupinu expertů pod vedením tehdejšího lucemburského premiéra a ministra financí P. Wernera, jež měla za úkol posoudit podmínky pro vytvoření EMU. Výsledný text známý jako Wernerova zpráva byl zveřejněn 7. října 1970 a stal se prvním obsáhlým plánem ES na zřízení měnové unie. Ta měla vzniknout do roku 1980 ve třech etapách: úkolem 1. etapy bylo zúžení kurzového rozpětí národních měn, následované ve druhé etapě přenesením nejvýznamnějších hospodářských a měnových pravomocí na Společenství a ve 3. etapě vytvořením systému centrálních bank. Přijata byla bohužel nakonec pouze opatření předpokládaná pro 1. etapu, neboť v roce 1971 přišla světová měnová krize, která vedla ještě téhož roku ke zrušení konvertibility amerického dolaru a o dva roky později v důsledku prvního ropného šoku k úplnému zhroucení mezinárodního měnového systému v jeho původní podobě, tj. Bretton-woodského systému pevných kurzů,

¹³ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 191–192.

a k přechodu na systém plovoucích kurzů. Ve snaze reagovat na situaci a udržet měnovou spolupráci v rámci první etapy Wernerova plánu bylo rozhodnuto o vytvoření systému vzájemného navázání evropských měn a zajištění jejich stability vazbou na americký dolar. Právním základem systému označovaného jako „had v tunelu“ (anglicky „Snake in the Tunnel“), též „měnový had“, se staly tzv. Basilejské dohody ze dne 10. dubna 1972: evropské měny navázané na sebe představovaly hada o maximálním rozpětí 2,25 % pohybujícího se v tunelu s oscilačním pásmem vůči dolaru $\pm 2,25$ %. Jinými slovy, užší rozpětí evropských měn se pohybovalo uvnitř širšího rozpětí, které činila fluktuační měn členských států Mezinárodního měnového fondu v rozmezí 4,5 %.¹⁴

Had v tunelu ovšem nezůstal dlouho ve své původní podobě, neboť nestabilní měnová situace a postupná devalvace dolaru donutily v březnu 1973 státy sdružené v hadovi k opuštění tunelu. Had sice zůstal zachován, ale státy z něj začaly postupně vystupovat, až se v něm nakonec udržely pouze silné měny jako německá marka a dánská koruna. Neúspěch hada měl existenciální dopad na celou koncepci měnové unie a přes snahu ES nakonec Wernerův plán ztroskotal. Jediným jeho realizovaným životaschopným výstupem bylo v roce 1973 založení Evropského fondu měnové spolupráce (anglicky „European Cooperation Fund“), který se měl stát zárodkem budoucího systému centrálních bank.¹⁵ I přes nezdar však byla Wernerova zpráva velmi důležitým mezníkem, který nastínil cestu dalšího možného vývoje evropské integrace. Ukázalo se, že ES té doby nebylo tzv. optimální měnovou oblastí, neboť jednotlivé státy reagovaly na stupňující se hospodářskou krizi odlišně. Členské státy si tvrdě uvědomily, že další evropská integrace nebude tak snadnou a rychlou záležitostí, jak se zdálo ještě na konci 60. let po úspěšném dokončení celní unie.

2.2 Evropský měnový systém

Po uklidnění nestability byl koncem 70. let podniknut nový pokus o trvalejší měnovou spolupráci. Cílem bylo po neúspěchu Wernerova plánu udržet při životě myšlenku další integrace. Na základě rozhodnutí Evropské rady v Bruselu z prosince 1978 začal od 13. března 1979 fungovat Evropský měnový systém (anglicky „European Monetary System“, zkráceně „EMS“) vzniklý na základě návrhu politicky zaštitěného tehdejší francouzským prezidentem V. G. d'Estaing a německým spolkovým kancléřem

¹⁴ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 196–197.

¹⁵ Tamtéž, s. 198–199.

H. Schmidtem.¹⁶ EMS se tak stal alternativním projektem měnové integrace a volnější variantou předešlého měnového hada. Jeho zakládajícími členy se stalo 9 zemí ES (Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Dánsko, Irsko a Spojené království) a vstupem dalších zemí do ES se jejich počet následně zvýšil na 15. Ale ne všechny státy byly po celou dobu existence EMS, tj. až do jeho transformace do EMU v roce 1999, trvalými členy (např. Řecko, Itálie či Spojené království).¹⁷ Zajímavostí bylo, že EMS byl založen na dohodě mezi národními centrálními bankami, která byla uzavřena 13. března 1979 na základě rezoluce Evropské rady přijaté v Brémách dne 5. července 1978 o EMS a otázkách souvisejících (tzv. Brémská rezoluce), a teprve přijetím Jednotného evropského aktu v roce 1986 vplynul EMS do primárního práva ES.¹⁸ EMS se skládal ze dvou hlavních částí: mechanismu pro stabilizaci devizových kurzů s intervenčními závazky centrálních bank členských států na podporu jejich udržení (anglicky „Exchange Rate Mechanism“, zkráceně „ERM“) a mechanismu vyrovnávacích úvěrů k překlenutí obtíží v platebních bilancích. Oba zmíněné systémy obsluhovala Evropská měnová jednotka (anglicky „European Currency Unit“, zkráceně „ECU“).¹⁹

ECU, která vznikla v roce 1978, byla hodnotově podložena košem národních měn původně devíti zemí Společenství. Po rozšíření ES/EU se ke konci její existence, před transformací do eura k 1. lednu 1999, skládala z měn dvanácti tehdejších členských států, bez Rakouska, Finska a Švédska. Národní měny, tzv. měnové komponenty, byly v ECU zastoupeny úměrně ke své ekonomické síle. Jejich poměr se měnil každých 5 let a odpovídal podílu, který měl HDP členské země na celkovém HDP Společenství. Jednotka byla zavedena pouze v bezhotovostní podobě a jejím hlavním úkolem bylo plnit funkci měnové rezervy a sloužit jako nástroj transakcí uvnitř celého EMS. Rozlišovalo se mezi tzv. oficiální (používaná v rámci EMS), soukromou (bankovní operace) a zelenou ECU (určená pro zemědělské platby).²⁰ Nicméně ECU se nikdy nestala plnohodnotnou měnou používanou namísto měn národních, které nadále hrály rozhodující úlohu ve směně domácí i zahraniční a v oblasti kapitálových trhů.

¹⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 749.

¹⁷ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 17.

¹⁸ Tomášek, M. Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 44.

¹⁹ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 749.

²⁰ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 202–203.

Předchůdcem ECU byla Evropská zúčtovací jednotka (anglicky „European Unit of Account“, zkráceně „EUA“) složená v roce 1975 taktéž z devíti měn členských států ES na základě metody použité při tvorbě Zvláštních práv čerpání (anglicky „Special Drawing Rights“), košové jednotky Mezinárodního měnového fondu poskládané v roce 1974 ze šestnácti světově nejvýznamnějších národních měn.²¹ A proč byla použita právě košová definice EUA a později i ECU, která při svém vzniku deklarovala kontinuitu se svojí předchůdkyní? Rozpad Bretton-woodského měnového systému učinil nefunkčním všechny tehdy používané účetní jednotky, jež vázaly svoji hodnotu na zlatý obsah amerického dolaru, včetně např. Zvláštních práv čerpání v jejich původní podobě před transformací v roce 1974. Bylo politicky neprůchodné vést nadále účetní knihy Společenství v plovoucím dolaru či upřednostňovat jednu konkrétní měnu členské země. Světovým trendem byla též demonetizace zlata.²² Proto bylo řešení angažovat jako peněžní měřítko hned všechny měny velmi atraktivní a praktické, neboť zprůměřovalo kurzové výkyvy členských měn, což poskytovalo účetnímu hospodářství společných politik větší stabilitu.²³

Mechanismus měnových kurzů ERM fungoval na základě tzv. paritní mřížky a právem byl nejdůležitější součástí EMS. Stal se kompromisem mezi požadavkem Francie, která chtěla stanovit měnová pásma vazbou k ECU, a požadavkem Německa, jež chtělo pásma definovat bilaterálně. Měny zúčastněných zemí byly pevně svázány ve dvojicích (tzv. směrné kurzy) a tvořily paritní mřížku, v níž se mohly pohybovat ve flukтуаčním rozpětí $\pm 2,25$ % od centrální parity, kurzu ECU.²⁴ ERM tak nepřímo navázal na dřívější model měnového hada. Pokud kurz dvou měn na devizových trzích dosáhl krajní hodnoty (tzv. intervenčního bodu), vznikla příslušným centrálním bankám obou zemí povinnost intervenovat, dokud se kurz opět nestabilizoval. Povinnost činit protiopatření však vznikala již při dosažení 75 % hodnoty dovoleného kurzového rozpětí v kterémkoliv směru (tzv. systém včasného varování). Tento indikátor divergence, jenž byl vedle paritní mřížky druhou důležitou součástí směnného systému, umožňoval odpovědné stanovení povinnosti intervenovat v rámci ERM.²⁵

²¹ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 18–19.

²² Usilovala o oproštění národních měn od jakékoliv vazby na váhové množství zlata.

²³ Dědek, O. Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 58.

²⁴ Některé země si mohly dokonce zvolit širší rozpětí ± 6 % (např. Itálie, Španělsko, Spojené království, Portugalsko).

²⁵ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 203.

Devizové intervence a deficity platebních bilancí kryly nejen vlastní měny jednotlivých států, ale také úvěrové mechanismy, jež umožňovaly vypůjčení prostředků v rámci EMS. Tento nástroj umožňoval poskytování úvěrů v ECU za nejrůznějších podmínek – rozlišovaly se velmi krátkodobé, krátkodobé a střednědobé úvěry. Cílem bylo zabránit narušování integračních procesů zaváděním protekcionistických opatření členskými zeměmi ES, vyvolanými jejich vnější ekonomickou nerovnováhou a neschopností ji řešit vlastními silami. Ústřední institucí v tomto směru byl do konce roku 1993 Evropský fond měnové spolupráce založený na základě Wernerova plánu. Po vytvoření EMS se stal jeho součástí a od 1. ledna 1994 jeho úlohu převzal předchůdce ECB, Evropský měnový institut (anglicky „European Monetary Institute“). Fond měl za úkol koordinovat intervenční politiku a ostatní měnovou spolupráci a zabezpečovat úvěrovou činnost. Kromě toho byl pověřen emisí oficiálních ECU a do jeho činnosti spadalo i přijímání vkladů od centrálních orgánů EMS a vyrovnávání plateb mezi nimi.²⁶

Závěrem lze říct, že EMS se v zásadě osvědčil jako účinný nástroj pro udržení měnové stability a do té doby nejúspěšnější pokus o stabilizaci kurzů národních měn, bez níž by EMU nemohla později vzniknout. Zatímco do první poloviny 80. let bylo nutné měnové kurzy poměrně často upravovat, v pozdějším období se EMS ustálil a posunul se k opravdovému systému fixních kurzů. Proto byl v ekonomické teorii často označován jako tzv. neúplná měnová unie. Základní charakteristikou takového režimu je však nestálost, která se projevuje tendencí k dezintegraci, zejména po zasažení spekulativní krizí. To byl případ krachu systému z Bretton Woods v roce 1973, ale také částečného krachu EMS v roce 1993, kdy bylo původně striktně vymezené fluktuační pásmo tzv. Bruselským kompromisem rozšířeno na $\pm 15\%$ ²⁷ a systém de facto přestal plnit svoji funkci. Na druhou stranu bylo na celé krizi pozoruhodné to, že zúčastněné státy nevyužily nového uspořádání EMS k výraznému uvolnění vlastní měnové politiky. To byl markantní rozdíl oproti situaci v době neúspěchu Wernerova plánu, kdy se národní politiky začaly značně rozcházet. Fakt, že se v 90. letech tato situace neopakovala, ukázal, že se mezitím pojetí měnové politiky členských států navzájem přiblížilo. Tím Společenství začalo pomalu naplňovat podmínky teorie optimální měnové oblasti.²⁸

²⁶ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 20–22.

²⁷ S výjimkou německé marky a nizozemského guldenu.

²⁸ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 205–208.

2.3 Delorosa zpráva

Znovuoživení myšlenky na vybudování EMU se projevilo už v první revizi primárního práva, Jednotném evropském aktu z roku 1986, kde byla tato otázka zmíněna jako jedna z priorit při cestě k plně integrovanému jednotnému vnitřnímu trhu. Z podnětu německého ministra zahraničních věcí H.-D. Genschera pak v polovině roku 1988 rozhodla Evropská rada na jednání v Hannoveru udělit mandát sedmnáctičlennému výboru expertů pod vedením tehdejšího předsedy Komise ES J. Delorose k tomu, aby prozkoumali a navrhli konkrétní etapy k uskutečnění měnové unie. Zpráva výborem předložená (tzv. Delorosa zpráva) a schválená Evropskou radou na zasedání v Madridu v červnu 1989 pod názvem „Strategie evropské Hospodářské a měnové unie“ ideově vycházela z Wernerova plánu a navrhla vybudovat EMU ve třech etapách, z nichž první následně začala 1. července 1990.²⁹ V této první etapě mělo podle zprávy dojít k využití možností EMS a posílení úlohy Výboru guvernérů centrálních bank.³⁰ Ve druhé etapě měla být posílena koordinace hospodářských a rozpočtových politik a také zahájena institucionální příprava na zavedení společné měny. Poslední etapa měla dovršit měnovou integraci zavedením společné měny, respektive v horším případě pevnou fixací kurzů národních měn, a úplným přenesením měnové politiky na Společenství.³¹ Hodnotí-li se úspěšnost koncepčního materiálu podle míry praktického využití předložených námětů, potom si Delorosa zpráva zaslouží vysokého ocenění, neboť drtivá většina navržených doporučení se později stala obsahem Maastrichtské smlouvy o EU.

2.4 Maastrichtská smlouva o Evropské unii

Dne 7. února 1992 došlo po zdoluhavých a složitých jednáních Evropské rady, jež vyvrcholila na zasedání v Maastrichtu, k podpisu Smlouvy o EU (zkráceně „SEU“), do té doby nejrozsáhlejší reformní smlouvy primárního práva. SEU vytvořila třípilířovou EU, přičemž měnová politika se stala politikou společnou, tedy součástí prvního,³² nadnárodního,

²⁹ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 750.

³⁰ Výbor guvernérů centrálních bank byl založen v květnu roku 1964 jako konzultační a koordinační orgán mezi centrálními bankami členských států ES.

³¹ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 210.

³² Ostatní dva pilíře byly mezivládní – společná zahraniční a bezpečnostní politika a spolupráce v oblasti justice a vnitra.

piliře.³³ Smlouva znamenala *novou etapu v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy* (čl. 1 SEU) a stanovila v tomto duchu cíl *podporovat vyvážený a trvale udržitelný ekonomický a sociální pokrok, zejména vybudováním prostoru bez vnitřních hranic, posilováním ekonomické a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie, postupně zahrnující jednotnou měnu* (čl. 2 SEU).³⁴

Součástí novelizace Smlouvy o založení ES (zkráceně „SES“) bylo i začlenění Hlavy VII. s názvem „Hospodářská a měnová politika“ (čl. 98–124 SES) a připojení protokolů s hospodářsko-měnovým určením,³⁵ čímž byla zdůrazněna vzájemná vazba obou oblastí zájmu Společenství.³⁶ Celá koncepce EMU vycházela fakticky z Delorovy zprávy založené na třech etapách realizace. V její návaznosti zahrnovala zásady pro koordinovanou hospodářskou politiku, institucionální strukturu, podmínky členství, rozhodovací postup a předpoklady a termíny pro start druhé (od 1. ledna 1994) a nepřímo i třetí etapy – pokud by rozhodnutí o zahájení třetí etapy nebylo přijato do konce roku 1997, započala by tato fáze bez ohledu na počet zúčastněných zemí automaticky od 1. ledna 1999, což byla zřetelná pojistka vůči situaci podobné krachu Wernerova plánu na počátku 70. let. Je třeba ještě připomenout, že první etapa EMU tou dobou již běžela od 1. července 1990.³⁷

2.5 Etapy budování Evropské měnové unie

Časový harmonogram jednotlivých kroků při vytváření měnové unie byl SEU rozvržen do tří základních etap, které na sebe vzájemně navazovaly. Během nich došlo k postupné realizaci EMU, přičemž tyto fáze byly rozdílné co do obsahu i délky:

- **První etapa (1. července 1990–31. prosince 1993)** se rozběhla ještě před přijetím SEU, a to podle schválené Strategie evropské Hospodářské a měnové unie. Sérií přípravných kroků zahájila proces budování EMU. V ekonomické oblasti došlo k dokončení jednotného vnitřního trhu a umožnění volného pohybu zboží, osob, kapitálu a služeb. Dalším prvkem byla koordinace rozpočtových politik členských

³³ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 211.

³⁴ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 750.

³⁵ Protokolu o statutu Evropského měnového institutu, Protokolu o postupu při nadměrném schodku, Protokolu o kritériích konvergence a Protokolu o přechodu do třetí etapy HMU.

³⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 750–751.

³⁷ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 210–211.

států s cílem dosáhnout konvergence základních makroekonomických ukazatelů. V rámci Výboru guvernérů centrálních bank členských států byla posílena konzultace v oblasti národních měnových politik se záměrem dosáhnout cenové stability. Velmi důležitým krokem byl vstup všech měn členských států do mechanismu měnových kurzů EMS. Národní vlády byly rovněž vyzvány k odstranění bariér bránících soukromému používání ECU.³⁸

- **Druhá etapa (1. ledna 1994–31. prosince 1998)** tvořila nejdůležitější a nejnáročnější fázi realizace měnové unie. Vytvořila institucionální, ekonomické a právní předpoklady pro zavedení společné měny, neboť EMU měla vzniknout již s počátkem třetí etapy. Pro přechodné období této etapy byl zřízen Evropský měnový institut, předchůdce ECB, který měl vykonávat příslušné přípravné práce – koordinovat, nikoliv kontrolovat, měnovou politiku členských států a připravovat vznik Evropského systému centrálních bank (anglicky „European System of Central Banks“, zkráceně „ESCB“)³⁹ a ECB. Současně s jeho vznikem ukončil svoji činnost Výbor guvernérů centrálních bank a Evropský fond měnové spolupráce.⁴⁰

Definitivní tečkou za diskusí o názvu nové společné měny bylo jednání Evropské rady v Madridu 15. a 16. prosince 1995, kdy byla pokřtěna na „euro“ a její jednotky na „eurocenty“. Současně byl na tomto zasedání schválen symbol €, jenž byl odvozen z řeckého písmene ε (epsilon), přičemž dvojí rovnoběžné přeškrtnutí má signalizovat stabilitu nové měny. Dne 21. dubna 1997 Mezinárodní organizace pro standardizaci přidělila euru kód „EUR, který se stal mezinárodní normou pro všechny organizace, maloobchodní, komerční i finanční.⁴¹

Na dalším zasedání Evropské rady v Amsterdamu 16. a 17. června 1997 byl schválen Pakt stability a růstu, jehož smyslem bylo zajistit plnění fiskálních kritérií i po vstupu členského státu do EMU. Přijetí paktu si vyžádala neexistence mechanismu, který by donutil členský stát, jenž se po zavedení společné měny odklonil od dosažené konvergence, vrátit se opět k fiskální stabilitě. Tento problém byl odstraněn

³⁸ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 215.

³⁹ ESCB tvoří ECB spolu s centrálními bankami všech členských států EU bez ohledu na to, zda zavedly, či nezavedly euro. Národní centrální banky těch členských států EU, které se EMU neúčastní, mají v rámci ESCB zvláštní status: mohou pokračovat v uskutečňování své vlastní měnové politiky. ESCB je třeba odlišit od tzv. Eurosystému, jež se skládá z ECB a národních centrálních bank zemí eurozóny. Eurosystém a ESCB budou souběžně fungovat, dokud se všechny členské státy EU nestanou členy eurozóny.

⁴⁰ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 215.

⁴¹ Tomášek, M. Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 53.

automatickým postupem vedoucím v závažných případech překročení povolené hranice deficitu k peněžní pokutě. Účastníci amsterdamského setkání rovněž rozhodli o principech fungování nového mechanismu měnových kurzů ERM II, který se týkal zemí mimo eurozónu.⁴² Zánikem ECU v důsledku zavedení eura totiž měla odpadnout jedna z komponent předchozího mechanismu ERM. Ten ERM II de facto kopíruje, ovšem s tím podstatným rozdílem, že úlohu měnové kotvy v něm plní euro.⁴³

V závěru druhé fáze Rada EU rozhodla ve složení hlav států a šéfů vlád na svém mimořádném zasedání ve dnech 2. a 3. května 1998, že do závěrečné etapy vstoupí k 1. lednu 1999 celkem 11 členských zemí: Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Rozhodujícím ukazatelem byl soulad právních předpisů s pravidly EMU, především statutu národní centrální banky se statutem ESCB, a zejména plnění konvergenčních kritérií.⁴⁴ Těmto podmínkám se podle místa podpisu SEU běžně říká tzv. maastrichtská konvergenční kritéria:⁴⁵

1. kritérium cenové stability,
2. kritérium schodku veřejných financí,
3. kritérium veřejného dluhu,
4. kritérium kurzové stability a
5. kritérium dlouhodobých úrokových sazeb.

Kvůli nesplnění výše uvedeného do třetí etapy nepostoupily, a tedy zůstaly mimo oblast eurozóny, Řecko a Švédsko. Další dvě země, Spojené království a Dánsko, využily své výjimky ze SEU, tzv. opt-out klauzule, a svoji účast v EMU odmítly. Došlo tedy k prolomení jednotné integrační strategie, neboť závěrečná fáze EMU je projektem „vícerychlostní Evropy“, která došla svého vyjádření v Amsterodamské smlouvě.⁴⁶

⁴² „Eurozóna“ je souhrnným označením pro oblast členských států EU, které zavedly společnou měnu euro.

⁴³ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 217.

⁴⁴ Tamtéž, s. 218.

⁴⁵ Tomášek, M. Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 50.

⁴⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 754.

- **Třetí etapa (1. leden 1999–28. únor 2002)** je spojena s oficiálním zahájením činnosti EMU. Kompetence v měnové politice států eurozóny přešly na úroveň Společenství, zodpovědnost za provádění měnové politiky převzal ESCB v čele s ECB, jež se stala v průběhu roku 1998 nástupcem Evropského měnového institutu. Při zahájení této etapy byly pevně zafixovány měnové kurzy mezi měnami zúčastněných států a eurem. K 1. lednu 2001 se po pochybném splnění konvergenčních kritérií k EMU připojilo jako její dvanáctý člen Řecko.⁴⁷

Pro běžného občana nepřinesl vznik EMU k 1. lednu 1999 žádnou zásadní změnu. V oběhu nadále zůstávaly národní bankovky a mince, které tak jako dříve plnily standardní peněžní funkce. Nejednalo se však již o měny jako takové, nýbrž o tzv. vyjádření eura – jeho národní denominace. Nová společná měna totiž v této době existovala pouze v bezhotovostní formě. I tak se ale mohl při bezhotovostních operacích během přechodného období každý volně rozhodnout na základě pravidla „no prohibition, no compulsion” – „bez zákazu, bez donucení“, zda bude hodnota transakce vyjádřena v národní měně nebo v eurech.⁴⁸

Uvedené přechodné období trvalo celkem tři roky. Teprve po uplynutí tohoto přechodného období bylo počínaje 1. lednem 2002, tzv. E-day, zahájeno fyzické zavádění eura do oběhu. V průběhu dvou měsíců vyhrazených pro tzv. duální cirkulaci postupně zmizely z oběhu národní bankovky a mince, jejichž místo rychle zaujalo euro. Historie nezaznamenala tak gigantickou operaci s oběživem. Podle odborných pramenů bylo vyrobeno celkem 14,25 miliard eurových bankovek a 56 miliard eurových mincí. Tato peněžní masa musela být nejen zhotovena, ale také uskladněna a distribuována. A obdobně ohromná masa dosluhujících národních bankovek a mincí musela být stažena, přemístěna, uskladněna a zlikvidována. Euro se tak k 28. únoru 2002 stalo jediným zákonným platidlem na území eurozóny.⁴⁹

O další rozšíření EMU se postarala část států, jež vstoupily do EU k 1. květnu 2004 v pátém rozšíření společně s ČR. Na počátku roku 2007 euro nahradilo slovinský tolar a v roce 2008 jej jako svou měnu přijaly dva středomořské ostrovní státy Kypr a Malta.

⁴⁷ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 219–220.

⁴⁸ Rais, K., Drdla, M. Evropská integrace a bankovníctví. 1. vydání. Praha : Computer Press, 1999, s. 92.

⁴⁹ Zavedení eura v České republice : Zavedení hotovostního eura [citováno 27. ledna 2010]. Dostupný z: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/676.html>.

Od 1. ledna 2009 se eurem platí i v sousedním Slovensku.⁵⁰ Zavedením eura jako platidla byla sice formálně dovršena měnová integrace, ale fakticky tento proces stále pokračuje, neboť 11 členských států EU dosud stojí vně eurozóny. Ať už z toho důvodu, že nesplnily konvergenční kritéria při přechodu do třetí etapy (Švédsko) či se jedná o nové členy přijaté po roce 1999 a na vstup do EMU se tedy musí připravit (tzv. pre-ins) nebo mají vyjednání trvalou výjimku (Dánsko a Spojené království) na zavedení eura (tzv. opt-out). Hlavní rozdíl spočívá v tom, že státy s opt-out se připojit k EMU nemusí, zatímco pre-ins ano, neboť se k tomuto kroku zavázaly svým vstupem do EU. Na rozdíl od zmíněného Dánska a Spojeného království mají ostatní členské státy mimo eurozónu status země s dočasnou výjimkou pro zavedení eura a je jen otázkou času, kdy tak učiní. V jejich případě je zásadní okamžik, kdy splní konvergenční kritéria, přičemž neexistuje konkrétní termín, do kdy tak musí učinit. To je případ i ČR, která zrušila původní cílové datum, aniž by stanovila nové.⁵¹

⁵⁰ Zavedení eura v České republice : Historie evropské měnové integrace [citováno 27. ledna 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_historie_emi.html.

⁵¹ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 220.

3. Teoretická východiska měnové integrace

Odpůrci zavedení eura v ČR často poukazují na fakt, že EU není optimální měnovou oblastí. Co si však pod tímto pojmem představit? Teorii optimální měnové oblasti (anglicky „Optimal Currency Area“) vyvinul významný ekonom a nositel Nobelovy ceny z roku 1999 prof. R. Mundell. V roce 1962 publikoval článek s názvem „The Theory of Optimal Currency Areas“, ve kterém si položil otázku, za jakých podmínek může být pro několik států výhodné vzdát se své monetární suverenity a přijmout společnou měnu? Jeho vyvození kritérií optimality měnové unie se stalo jedním z teoretických základů, na nichž byla později postavena evropská měnová integrace. Ne nadarmo byl prof. R. Mundell označen Výborem pro udělení Nobelovy ceny za ekonomii za „jednoho z průkopníků cesty k jednotné evropské měně“.⁵²

Základní idea Mundellova konceptu optimální měnové oblasti spočívá v tom, že zavedení společné měny sníží náklady v zemích, budou-li **výrobní faktory práce a kapitál dokonale mobilní**, a tak se mohou rychle, volně a s nulovými transakčními náklady přemisťovat přes hranice.⁵³ Ztráta autonomie v oblasti monetární a kurzové politiky představuje pro členskou zemi potenciální náklady v podobě ztráty ekonomické stability v důsledku působení asymetrického šoku. Asymetrický šok lze chápat jako situaci, kdy změna v agregátní poptávce (tj. změna ve výdajích spotřebitelů, firem, vlády či změna v úrovni exportu a importu) nebo změna v agregátní nabídce (tj. změna v objemu výroby, resp. nabídky produkce domácích firem) nepostihuje celou měnovou oblast, ale pouze jednotlivé země či regiony. Tyto šoky mohou vznikat v různé době a vykazovat rozdílnou intenzitu a délku trvání, různá může být i četnost jejich výskytu. V případě jejich výskytu v členských zemích měnové unie je možnost zásahu společné centrální banky s cílem stabilizovat situaci velmi omezená, či dokonce vyloučená. Změna nastavení některého z nástrojů totiž plošně postihne všechny členské země, tedy i ty, které šokem postiženy nebyly. Naopak v případě šoků symetrických, jež postihují ekonomiky měnové unie podobným způsobem, může centrální banka efektivně zareagovat.⁵⁴ Z hlediska teorie lze za optimální měnovou oblast považovat takovou geografickou oblast či měnovou unii, kde je pravděpodobnost vzniku asymetrických šoků velice nízká a kde působí ekonomický

⁵² Vesmír : Čihák, M. Nobelova cena za ekonomii 1999 [citováno 6. ledna 2010]. Dostupný z: <http://www.vesmír.cz/clanek/nobelova-cena-za-ekonomii-1999>.

⁵³ Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 44–45.

⁵⁴ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 148–149.

mechanismus, který je schopen takovýmto šokům předejít, po jejich vzniku je eliminovat nebo jejich dopady alespoň snížit.⁵⁵

Jak tedy ovlivňuje mobilita výrobních faktorů práce a kapitálu schopnost země vyrovnávat se s asymetrickými šoky a minimalizovat tak náklady spojené s jejím vstupem do měnové unie? Mobilita pracovních sil je v tomto případě substitutem pohybu měnových kurzů, neboť nadbytek pracovních sil se přesune z jedné země do druhé. V první zemi se sníží nezaměstnanost při zachování dané úrovně mezd, zatímco v zemi pracovní síly dovážející bude vyřešen problém jejich nedostatku. V případě existence měnových kurzů by se jejich snížením (devalvací) zvýšila konkurenceschopnost dané ekonomiky, což by mělo za následek růst produkce a snížení nezaměstnanosti, neboť by rostla konkurenční schopnost vývozu a dovozy by byly dražší. Předpokladem mobility kapitálu je, že se jeho přebytek v nejrůznějších formách bude přesouvat do oblastí, které jím nejsou dostatečně saturovány, což přispívá k rovnoměrnějšímu ekonomickému a sociálnímu rozvoji členských států měnové unie.⁵⁶

Pokud se pozastavíme nad tím, jak prvnímu základnímu (Mundellově) kritériu teorie optimální měnové oblasti vyhovuje EMU, můžeme zkonstatovat, že ze zkoumaných dvou výrobních faktorů vykazuje trvale nižší mobilitu faktor práce. Naopak kapitál je považován za mobilní.⁵⁷ Důvody pro nižší mobilitu evropské pracovní síly jsou známé: jazyková bariéra, rozdílné kulturní zvyklosti, náklady spojené se stěhováním, nedostatečně rozvinutý trh s nemovitostmi či náklady spojené s hledáním pracovního místa. Proto se instituce EU pokouší v rámci svých možností vytvořit podmínky pro volný pohyb osob ve formě legislativy zaručující uznání vzdělání, nediskriminaci, přenos sociálního pojištění, statutu občanství EU nebo internetové služby EURES (celý anglický název „EUROpean Employment Services“, česky „Evropské služby zaměstnanosti“), která nabízí veřejné služby zaměstnanosti všem členským státům EU.⁵⁸

Mobilita pracovních sil a kapitálu patří nesporně k významným adaptačním mechanismům absorbujícím asymetrické šoky, avšak jejich účinnost přispívá spíše k jejich snížení nežli k jejich úplné eliminaci, neboť rychlost reakce na šok závisí na rychlosti přesunu těchto výrobních faktorů. V dalším vývoji teorie optimální měnové oblasti vyvinul

⁵⁵ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 26–27.

⁵⁶ Tamtéž, s. 28–29.

⁵⁷ Helisek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 45.

⁵⁸ Lacina, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 116.

prof. P. B. Kennen druhé ekonomické kritérium, jehož podstata spočívá v tom, že optimální měnovou oblast tvoří země, jejichž **výroba a vývozy jsou široce diversifikovány**, a to dokonce i při nízké mobilitě pracovní síly.⁵⁹ Obecně se předpokládá, že Kennenovo kritérium je v členských zemích EMU víceméně splněno a v zásadě je splněno i v ČR.⁶⁰ V případě vysokého stupně diversifikace odvětvové výrobní struktury a exportu směřující k homogenizaci ekonomik států eurozóny nemají menší asymetrické hospodářské šoky škodlivé účinky a jsou snáze překonávány oproti zemím, které jsou úzce specializovány, neboť šok postihne pouze jeden dílčí segment dané ekonomiky, zatímco ostatní jsou jím nedotčeny a mohou jeho dopady kompenzovat.

Třetí ekonomické kritérium optimální měnové oblasti vyvinul prof. R. I. McKinnon v podobě **nutnosti otevřenosti ekonomiky** jako předpokladu zavedení a fungování společné měny. Je-li výroba a vývoz země široce diversifikován (Kennenovo kritérium optimální měnové oblasti), potom za předpokladu plné otevřenosti ekonomiky jsou ceny v domácí a cizí zemi prakticky stejné v důsledku konkurence na mezinárodním trhu zboží. Tehdy zavedení společné měny znamená menší náklady a vyšší efekt v případě mírných hospodářských šoků, neboť i v případě existence domácí měny by změna měnového kurzu neovlivnila konkurenceschopnost ani ceny. McKinnonovo kritérium je v zemích eurozóny v zásadě splněno. Také ČR byla od samých počátků transformace formována jako vysoce otevřená ekonomika.⁶¹

Sérii tří ekonomických kritérií optimální měnové oblasti doplňují další tři kritéria politická, resp. převážně neekonomická:⁶²

- 1. Kritérium fiskálního transferu** – požadavek, aby země, kterou nepostihl nepříznivý hospodářský šok, pomohla zemi šokem postižené, např. přesunem finančních prostředků. Toto kritérium není doposud v eurozóně splněno.
- 2. Kritérium jednotných priorit** – předpokládá jednotu názorů na měnovou politiku prováděnou centrální bankou měnové unie. Má se za to, že v rámci eurozóny je toto kritérium v podstatě splněno.

⁵⁹ Brůžek, A. Aktuální otázky světové ekonomiky. Euro je zde... 1. vydání. Praha : VŠE v Praze, 1999, s. 7.

⁶⁰ Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 45.

⁶¹ Tamtéž, s. 45.

⁶² Tamtéž, s. 46–47.

- 3. Kritérium soudržnosti** – země zapojené do měnové unie musí mít vůli sdílet společný osud a být solidární vůči ostatním členům. Solidarita a vědomí jednoty musí převážet nad nacionalistickými tendencemi. Také u tohoto kritéria se předpokládá, že je u členských států eurozóny splněno.

I přesto, že EMU některé z výše uvedených kritérií optimální měnové oblasti nenaplnuje, můžeme konstatovat, že euro je životaschopnou měnou, která nedávno úspěšně oslavila desáté výročí. Odpověď na otázku, zda trvání eurozóny je podmíněno splněním kritérií optimální měnové oblasti, totiž není jednoznačná. Dosavadní zkušenosti potvrdily, že fakt desetileté existence jednotné měny u řady evropských zemí současně napomohl k vyššímu stupni optimalizace. Zkoumaná kritéria se tedy samy prosazují a optimální měnová oblast bude postupem času sama vytvořena. To znamená, že prostředí měnové unie působí pozitivně na hlubší zapojení země do mezinárodních vztahů a na dosažení vyšší sladěnosti se zbytkem členských zemí (tzv. hypotéza endogenity).⁶³

Díky nižší inflaci, neexistenci měnového rizika, poklesu transakčních nákladů a vyšší transparentnosti je euro úspěšné. Avšak současná finanční krize přináší mnoho komplikací, kterým členové eurozóny musí čelit. Úbytek flexibility při reakcích na hospodářské šoky společnou měnu rozhodně vystaví zkoušce. Na pozadí ekonomické recese vynikají nejednotná fiskální opatření zaváděná vládami zemí EU. Nabízí se tedy otázka, zda může měnová unie fungovat bez fiskální unie nebo alespoň pevnějších a závaznějších fiskálních pravidel (maastrichtské závazky ohledně deficitu se příliš snadno porušují)? Bude druhá dekáda eura stejně úspěšná jako ta první?⁶⁴

⁶³ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 89.

⁶⁴ Project Syndicate : Boskin, M. Překlad Daduč, D. Euro v desátém roce života [citováno 8. ledna 2010]. Dostupný z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/boskin1/Czech>.

4. Závazek České republiky převzít euro

Vstupem do EU v roce 2004 na sebe ČR stejně jako ostatní noví členové automaticky převzala také závazek účastnit se třetí etapy EMU, jejíž součástí je nahrazení koruny české společnou měnou euro. Jak již bylo zmíněno výše, ČR patří mezi tzv. členské státy, na něž se vztahuje výjimka (anglicky „Member States with a derogation”). Jedná se o země, které doposud nesplňují podmínky nezbytné pro zavedení jednotné měny a na které se tudíž podle čl. 122 SES vztahuje výjimka z pravidel fiskální a měnové politiky jinak platných pro členy měnové unie. Výslovně je toto postavení ČR vyjádřeno také v čl. 4 Aktu o podmínkách přistoupení ČR k EU: *„Každý nový členský stát se účastní Hospodářské a měnové unie ode dne přistoupení jako členský stát, na který se vztahuje výjimka ve smyslu čl. 122 SES.“*⁶⁵

Stanovení termínu vstupu je v kompetenci každého členského státu a závisí na jeho připravenosti. Povinnost přijmout euro co nejdříve není explicitně stanovena v žádném ze závazných dokumentů EU. Dá se snad jen vyvodit ze znění čl. 121 odst. 1 a 122 odst. 2 SES, které ukládají povinnost Komisi a ECB předkládat Radě tzv. konvergenční zprávy o plnění závazků k uskutečňování EMU členskými zeměmi s výjimkou, a to minimálně jednou za dva roky nebo na žádost členského státu. Konvergenční zprávy vypracovávají obě instituce nezávisle na sobě a posuzují v nich jednak stupeň ekonomické konvergence a jednak kompatibilitu národní legislativy s legislativou EU. Naopak vnitrostátní hodnocení pokroku na cestě k zavedení společné měny v ČR poskytuje každoročně dokument s názvem „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou“. Jedná se o společný materiál Ministerstva financí ČR (zkráceně „MF ČR“) a České národní banky (zkráceně „ČNB“), jehož poslední znění bylo schváleno dne 21. prosince 2009 usnesením vlády ČR č. 1575 (zkráceně „Vyhodnocení 2009“).⁶⁶

Odborná veřejnost a politické kruhy vyslovují různé představy o termínu možného zavedení eura v ČR. Oficiální datum však doposud nebylo stanoveno. Hlavním důvodem současného obezřetného postoje je znepokojivý stav veřejných financí a vliv probíhající

⁶⁵ Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 19.

⁶⁶ Tamtéž, s. 20.

světové finanční krize, a to z následujících důvodů:⁶⁷

- Finanční krize působí jako asymetrický šok, což zvyšuje potřebu samostatné měnové a kurzové politiky.
- Zvyšují se rizika ze zapojení koruny v ERM II, což je jednou z podmínek pro vstup do EMU.
- Finanční krize může mít negativní vliv na sladěnost ekonomik v případě, že by vedla k uvolnění fiskální disciplíny.

Z výše uvedeného je zřejmé, proč MF ČR společně s ČNB ve Vyhodnocení 2009 vládě nedoporučilo prozatím stanovovat cílové datum vstupu do eurozóny, a tudíž i neusilovat o vstup do mechanismu měnových kurzů ERM II.⁶⁸ Účast národní měny v ERM II po dobu alespoň dvou let je totiž jedním z maastrichtských konvergenčních kritérií.

Jakmile se však ČR definitivně rozhodne pro přijetí eura, splní všechny konvergenční kritéria, která budou detailněji rozebrána v další kapitole, a požadavek legislativní sladěnosti s eurozónou, může požádat evropské instituce o posouzení připravenosti na vstup do EMU. Evropská komise a ECB obratem vydají konvergenční zprávy a v případě jejich kladného hodnocení, na základě jejich doporučení a po konzultaci Evropského parlamentu a Rady EU ve složení hlav států a vlád rozhodne Rada EU ve složení ministrů financí a hospodářství (zkráceně „ECOFIN“) o zrušení výjimky na zavedení eura. Následně stanoví Rada EU po konzultaci s ECB oficiální přepočítací koeficient, který stanoví poměr mezi jedním eurem a korunou. Nedávno přijatá Lisabonská smlouva přináší do tohoto postupu jeden nový formální krok. Novinka spočívá v tom, že zrušení výjimky na zavedení eura je nyní navíc vázáno na doporučení takového kroku členskými státy eurozóny. Pro vydání tohoto doporučení Lisabonská smlouva stanoví lhůtu šesti měsíců.⁶⁹ Celý výše zmíněný administrativní proces může v případě dobré připravenosti ČR probíhat velice rychle. Kupříkladu na Slovensku uběhlo od vydání konvergenčních zpráv po vstup do eurozóny pouhopouhých 8 měsíců.

⁶⁷ Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 21.

⁶⁸ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou, 2009, s. 6.

⁶⁹ Zavedení eura v České republice : Rozšiřování eurozóny [citováno 27. ledna 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_rozsir_eurozony.html.

5. Maastrichtská konvergenční kritéria

Vstup do EMU je podmíněn splněním nezbytných podmínek, které jsou v první řadě ztělesněny v tzv. kritériích nominální konvergence, jejichž smyslem je sladit makroekonomické ukazatele kandidátských zemí s eurozónou a připravit je na přijetí společné měny euro. Tyto kritéria bývají běžně označovány podle místa podpisu SEU jako maastrichtská konvergenční kritéria. Podle ustanovení čl. 121 SES, připojeného Protokolu o konvergenčních kritériích a Protokolu o postupu při nadměrném schodku se jedná o tyto kritéria:⁷⁰

1. dlouhodobě udržitelná cenová stabilita a průměrná míra inflace, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků;
2. schodek veřejných financí k hrubému domácímu produktu (zkráceně „HDP“) nepřekračuje doporučovanou hodnotu 3 %;
3. poměr veřejného zadlužení k HDP nepřekračuje doporučovanou hodnotu 60 %;
4. normální flukтуаční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů ERM II je dodržováno po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči měně jiného členského státu;
5. dlouhodobá nominální úroková sazba nepřekračuje o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků.

V právním smyslu jsou uvedená kritéria suspenzívními podmínkami, jejichž neplnění odkládá možnost vstupu do eurozóny a zavedení společné měny. Jejich odkladný účinek působí inter partes vůči jednotlivým členským státům s dočasnou výjimkou pro zavedení eura. Maastrichtská konvergenční kritéria musejí být podle dikce SES splněny kumulativně, tedy současně, a neplnění jakékoliv z těchto podmínek nelze prominout při kvalifikaci příslušného státu na členství v EMU. Uvedené ovšem neplatí bezvýjimečně, neboť maastrichtská kritéria se při praktické aplikaci rozdělila na kategorii hard law, jíž jsou míra inflace, rozpočtový schodek a státní dluh, a kategorii soft law, jíž jsou stabilita měnového kurzu a výše úrokových sazeb. Právě poslední dvě zmíněná kritéria pozbyla de facto (ovšem nikoliv de iure) svůj smysl. Naopak míra inflace je z pohledu aplikační praxe

⁷⁰ Tomášek, M. Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 50.

orgánů EU kritériem nejpřísněji sledovaným, neboť za míru inflace zodpovídá jediný orgán, a to ECB, která ji ovlivňuje v rámci jednotných nástrojů unijní měnové politiky.⁷¹

Je však nutno ještě zmínit, že kromě číselných hodnot příslušných kritérií je třeba mít při vyhodnocování jejich plnění na zřeteli také požadavek „udržitelné konvergence“ (anglicky „sustainable convergence“), nikoliv pouze dočasného okamžitého splnění. Maastrichtským kritériím tedy nestačí vyhovět pouze jednorázově, musí být plněna dlouhodobě udržitelným způsobem.⁷²

5.1 Kritérium cenové stability

Čl. 121 odst. 1 odrážka první SES vyžaduje *dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků.*

Čl. 1 Protokolu o kritériích konvergence uvedených v čl. 121 SES stanovuje, že: *„Kritérium cenové stability, jak je uvedeno v čl. 121 odst. 1 první odrážce, znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.“*

Kritérium cenové stability se opírá o ukazatel míry inflace počítaný harmonizovaným indexem spotřebitelských cen (anglicky „Harmonized Index of Consumer Prices“, zkráceně „HICP“). Konkrétně se jedná o přírůstek posledního dostupného dvanáctiměsíčního průměru HICP oproti předchozímu dvanáctiměsíčnímu průměru.⁷³ Index je vymezen normou evropského práva, a to ve formě nařízení Rady (ES) č. 2494/95 ze dne 23. října 1995 o harmonizovaných indexech spotřebitelských cen, a přísnými metodickými pokyny

⁷¹ Tomášek, M. Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 50–52.

⁷² Helisek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 27.

⁷³ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 74.

Eurostatu,⁷⁴ které jsou závazné pro všechny členské země EU. Tím na rozdíl od pestré škály národních cenových indexů zajišťuje HICP celoevropskou srovnatelnost. Míra inflace, neboli růst cenové hladiny, vyjadřuje, jakým způsobem se v ekonomice vyvíjely ceny zboží a služeb.⁷⁵

Dosažení cenové stability podporuje dlouhodobý vyrovnaný hospodářský růst a podílí se na tvorbě silného makroekonomického prostředí. Naopak reálná hodnota peněz se při vysoké inflaci snižuje a na to doplácí hlavně věřitelé. Spotřebitelé jsou v takovéto situaci více ochotni se zadlužovat a utrácet. Inflace rovněž ovlivňuje chování investorů. Ti se v cenově nestabilním prostředí orientují spíše na krátkodobé investice. Nízké reálné úrokové sazby⁷⁶ tak stimulují současnou spotřebu a mohou vést k nezdravému ekonomickému růstu, k prohlubování vnější nerovnováhy a k celkovému přehřívání ekonomiky, které může vyústit v hospodářskou recesi. Vysoké rozdíly v mírách inflace mezi členskými zeměmi výrazně ztěžují práci ECB, jenž rozhoduje o nastavení měnověpolitických nástrojů za eurozónu jako celek.⁷⁷

Kritérium cenové stability musí být ze strany kandidátských zemí plněno striktně a s ohledem na jeho dlouhodobou udržitelnost, což potvrzuje i případ Litvy, které byla odmítnuta žádost o zrušení výjimky na zavedení eura z důvodu překročení inflačního kritéria o pouhopouhých 0,1 procentního bodu. Pokud lze ve výhledu nejbližších měsíců očekávat zvýšení inflace země usilující o vstup do eurozóny nad referenční hodnotu, závěr institucí EU může být, že se dané ekonomice nedaří plnit kritérium udržitelným způsobem. Podobný signál vyslalo poměrně ostré hodnocení plnění tohoto kritéria Slovenskem v Konvergenční zprávě ECB v roce 2008, a to i přesto, že Slovensko nakonec do eurozóny počínaje 1. lednem 2009 vstoupilo.⁷⁸

⁷⁴ Eurostat je zkrácený, avšak běžný, název pro Evropský statistický úřad sídlící v Lucemburku. Eurostat je formálně podřízen Komisi a jeho účelem je připravovat statistická data pro potřeby EU a harmonizovat statistickou metodiku ve všech členských státech.

⁷⁵ Český statistický úřad : Když se řekne inflace, resp. míra inflace... [citováno 1. února 2010]. Dostupný z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace#4.

⁷⁶ Reálná úroková míra se zhruba rovná nominální úrokové míře očištěné o inflaci.

⁷⁷ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 75.

⁷⁸ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 7.

Tabulka 5.1: Plnění inflačního kritéria v ČR

(přírůstek v % posledního dvanáctiměsíčního průměru HICP oproti předchozímu dvanáctiměsíčnímu průměru)

	2006	2007	2008	8/09	2009	2010	2011	2012
Průměr tří zemí EU s nejnižší inflací	1,4	1,3	2,6	0,2	0,1	0,7	1,2	1,2
Hodnota kritéria (1. řádek + 1,5 p. b.)	2,9	2,8	4,1	1,7	1,6	2,2	2,7	2,7
Česká republika	2,1	3,0	6,3	2,2	0,6	1,2	1,6	1,8

Poznámka: Hodnoty pro období 2009–2012 jsou převzaty z prognóz Evropské komise a MF ČR.

Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 8.

ČR ve sledovaném období nesplnila kritérium cenové stability v roce 2007 ani 2008. Z exogenních faktorů toto způsobil zvláště prudký růst cen potravin a energií (zejména ropy) a také vlna administrativních opatření (zvýšení snížené sazby DPH z 5 % na 9 %, zavedení ekologických daní, poplatků ve zdravotnictví a další zvyšování spotřebních daní). Rok 2009 byl poznamenán celosvětovou ekonomickou krizí a poklesem cen energií i potravin, což se společně s propadem domácí ekonomiky projevilo ve výrazné dezinflaci. Předpokládá se tedy, že by ČR měla do budoucna začít kritérium cenové stability opět plnit. K udržitelnému plnění napomůže také nově nastavený inflační cíl ČNB, neboť s platností od 1. ledna 2010 je inflačním cílem meziroční přírůstek indexu spotřebitelských cen ve výši 2 % s tolerančním pásmem ± 1 procentní bod. Je však žádoucí, aby v období rozhodném pro vyhodnocení kritéria, tj. období účasti v ERM II, nedocházelo k významným proinflačním úpravám nepřímých daní či jiným administrativním opatřením v oblasti spotřebitelských cen.⁷⁹

V souvislosti s plněním inflačního cíle ČNB je třeba upozornit na to, že kritérium cenové stability je určováno podle tří zemí celé EU s nejnižším růstem cenové hladiny. To znamená, že závazný ukazatel může být definován i státy, které zatím nejsou součástí eurozóny nebo na účast v EMU vůbec neaspírují. ČNB tak může jen velmi těžko odhadnout, jakým způsobem se bude vyvíjet inflace v ostatních ekonomikách. O to obtížněji určuje také směr vývoje vlastní měnové politiky. Proto zástupci některých nových členských zemí již dříve navrhovali, aby bylo cenové kritérium vypočítáváno s pomocí inflačního cíle ECB. To znamená, aby kritérium bylo určeno třemi zeměmi, jejichž míra inflace dosahuje hodnoty

⁷⁹ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 8.

mírně pod 2 %. Takto definovaný ukazatel by výrazně usnadnil řízení měnové politiky centrálním bankám kandidátských zemí.⁸⁰

5.2 Kritérium udržitelnosti veřejných financí

Čl. 121 odst. 1 odrážka druhá SES vyžaduje *dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek ve smyslu čl. 104 odst. 6.*

Čl. 2 Protokolu o kritériích konvergence uvedených v čl. 121 SES stanovuje, že kritérium stavu veřejných financí znamená, že *v době šetření se na členský stát nevztahuje rozhodnutí Rady podle čl. 104 odst. 6 této smlouvy o existenci nadměrného schodku.*

Podle ustanovení **čl. 104 odst. 1 SES** mají členské státy povinnost vyvarovat se *nadměrných schodků veřejných financí*. Následující **čl. 104 odst. 2** stanoví, že: „Komise sleduje vývoj rozpočtové situace a výši veřejného dluhu v členských státech, aby bylo možno zjistit závažné chyby. Zkoumá zejména dodržování rozpočtové kázně na základě těchto dvou kritérií:

- a) *zda poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu (stanovenou v Protokolu o postupu při nadměrném schodku jako 3 % HDP), ledaže by:*
 - *bud' poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě,*
 - *nebo by překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k referenční hodnotě,*
- b) *zda poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu (stanovenou v Protokolu o postupu při nadměrném schodku jako 60 % HDP), ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě.“*

Konečně **čl. 104 odst. 6 SES**, na nějž je odkazováno několikrát výše, zní takto: „Rada na doporučení Komise a po zvážení všech připomínek, které dotýčný členský stát případně učiní, kvalifikovanou většinou rozhodne po celkovém zhodnocení, zda existuje nadměrný schodek.“

⁸⁰ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 76–78.

Důležitost konsolidace veřejných financí se projevuje zejména při zapojení země do EMU, ve které je měnová politika určována ECB. A to z toho důvodu, že v případě, kdy nastavení měnověpolitických nástrojů neodpovídá požadavkům členské země anebo je daná ekonomika postižena asymetrickým šokem, nabývají na významu nástroje národní fiskální politiky. Konsolidované veřejné finance tak vytváří příznivé podmínky pro dlouhodobou makroekonomickou stabilitu a růstový potenciál ekonomiky členského státu.⁸¹

Kritériu veřejných financí je vyhověno pouze tehdy, jsou-li udržitelně plněny obě jeho složky, kterým se souhrnně říká také fiskální konvergenční kritéria, tj. kritérium veřejného deficitu a kritérium veřejného dluhu.

5.2.1 Kritérium veřejného deficitu

Zkoumanou veličinou tohoto kritéria je deficit soustavy veřejných financí kandidátské země.⁸² Kritérium je zaměřeno na střednědobou udržitelnost veřejných rozpočtů a vyžaduje, aby poměr jejich skutečného nebo plánovaného schodku k HDP nepřekročil hodnotu 3 %. Výjimku z pravidla představuje situace, kdy země nedosahuje referenční hodnoty, ale daný poměr k HDP vykazuje znaky zlepšení anebo dochází pouze k dočasnému vychýlení od stanovené hodnoty. Stejný postup se uplatňuje i v případě druhého fiskálního konvergenčního kritéria. Striktní přístup aplikace kritéria ustupuje v tomto případě do pozadí, což se stalo záchranným kruhem mnoha zemím stojícím na prahu vstupu do eurozóny.⁸³

Tabulka 5.2: Plnění kritéria veřejného deficitu v ČR (v % HDP)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hodnota kritéria	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Česká republika	-2,6	-0,7	-2,0	-6,6	-5,3	-5,6	-5,5

Poznámka: Hodnoty pro období 2009–2012 jsou převzaty z Notifikace vládního deficitu a vládního dluhu (říjen 2009) a z Fiskálního výhledu MF ČR.

Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 9.

⁸¹ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 83.

⁸² Deficit soustavy veřejných financí znamená deficit vztahující se k ústřední vládě včetně regionálních a místních úřadů a fondů sociálního zabezpečení s výjimkou komerčních operací definovaných v Evropském systému makroekonomických účtů.

⁸³ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 83.

O dlouhodobých problémech s plněním kritéria veřejného deficitu svědčí skutečnost, že od roku 2004 byla ČR podrobena proceduře při nadměrném schodku. Příznivý fiskální výsledek sice vedl v červnu 2008 k ukončení této procedury, avšak od roku 2009 se pod tlakem světové ekonomické krize počítá s opětovným neplněním kritéria. Státní rozpočet, který zaujímá v soustavě veřejných rozpočtů nejvýznamnější postavení, pro rok 2010 počítá s deficitem 163 miliard korun, ale reálný schodek bude ve skutečnosti ještě vyšší. Za zmínku stojí, že právě dlouhodobé neplnění této podmínky bylo důvodem pro odložení vstupu ČR za prvotně plánovaný rok 2010.

Vedle dosud nedořešených strukturálních problémů českých veřejných financí (vysoce aktuální potřeba důchodové reformy a dokončení reformy zdravotnictví) vládní sektor čelí výpadku daňových příjmů. K tomu dochází jednak vlivem mimořádně nepříznivého hospodářského vývoje a jednak z titulu schválených legislativních změn, které rovněž souvisely se snahou zmírnit dopady hospodářské krize.⁸⁴

5.2.2 Kritérium veřejného dluhu

Druhé z fiskálních konvergenčních kritérií sleduje udržitelnost veřejných financí v dlouhodobém časovém horizontu a zaměřuje se na vývoj veřejného dluhu, který by neměl překročit hranici 60 % HDP.⁸⁵ Mezi oběma kritérii existuje přímý vztah, neboť veřejný dluh je nejvíce navyšován právě zápornými saldy veřejných rozpočtů. Opakované deficitní hospodaření s veřejnými financemi se proto musí nutně projevit ve zvýšení míry veřejného zadlužení země.

Tabulka 5.3: Plnění kritéria veřejného zadlužení v ČR (v % HDP)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hodnota kritéria	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
Česká republika	29,6	29,0	30,0	35,6	39,6	42,1	44,3

Poznámka: Hodnoty pro období 2009–2012 jsou převzaty z Notifikace vládního deficitu a vládního dluhu (říjen 2009) a z Fiskálního výhledu MF ČR.

Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 10.

⁸⁴ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 9.

⁸⁵ Veřejný dluh znamená hrubý úhrn dluhů veřejného sektoru v nominálních hodnotách na konci roku.

ČR neměla doposud vzhledem k nízké výchozí úrovni veřejného dluhu s plněním tohoto kritéria problémy. Po svém výrazném navýšení v období 2001–2003 se veřejný dluh stabilizoval kolem hodnoty 30 % HDP, kde vydržel až do roku 2008. V důsledku krize se ale dynamika jeho růstu výrazně zvyšuje, i když stále v porovnání s ostatními zeměmi není úroveň celkového zadlužení vysoká. Nejen světová ekonomická krize, ale také citelné snížení příjmů z privatizace státního majetku, které v posledních letech brzdily navyšování dluhu, předznamenávají, že období, kdy bylo toto fiskální konvergenční kritérium plněno s velkou rezervou, končí a že bude třeba začít věnovat udržitelnosti jeho plnění do budoucna zvýšenou pozornost. Rovněž pokud nebudou brzy provedeny nezbytné reformy, které by zmírnily fiskální dopady stárnutí obyvatelstva, zejména reformy důchodového systému a systému poskytování zdravotní péče, bude v dlouhodobém výhledu nutné počítat s dalším zvyšováním podílu veřejného dluhu na HDP.⁸⁶

5.3 Kritérium stability měnového kurzu

Čl. 121 odst. 1 odrážka třetí SES vyžaduje *dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvací vůči měně jiného členského státu.*

Čl. 3 Protokolu o kritériích konvergence uvedených v čl. 121 SES stanovuje, že: *„Kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, jak je uvedeno v čl. 121 odst. 1 třetí odrážce této smlouvy, znamená, že členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval flukтуаční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl měnový kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči měně kteréhokoli jiného členského státu.“*

⁸⁶ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 10.

Stabilita měnového kurzu je hlavním předpokladem zdárného završení měnové integrace, která se opírá o neodvolatelné zafixování národní měny k euru a o vzdání se vlastní měnové a kurzové politiky ve prospěch ECB. Měnový kurz tak přijetím eura přestane plnit svoji funkci a členská země ho už nebude moci nadále využívat jako nástroj své hospodářské politiky.⁸⁷ Pokud jde o naplňování této podmínky, ECB zjišťuje, zda byl příslušný kandidátský stát účastníkem mechanismu směnných kurzů ERM II po dobu alespoň dvou let před hodnocením konvergence, a to bez výrazného napětí, což se posuzuje na základě pohybu měny blízko stanovené centrální parity k euru.⁸⁸

ERM II spadá do systému směnných kurzů s flukтуаčním pásmem ve výši $\pm 15\%$ okolo centrální parity stanovené na základě bilaterální dohody mezi ECB a národní centrální bankou. Referenční měnou ERM II je euro. Není vyloučena ani možnost stanovit si flukтуаční pásmo užší, jak v minulosti učinilo např. Dánsko, které rozpětí zúžilo na $\pm 2,25\%$. Stanovení širší pásma je důležité jak pro ECB, tak pro národní centrální banku, neboť obě instituce jsou v případě pohybu kurzu na vymezenou hranici vázány k oboustranným intervencím.⁸⁹ Podpora ECB je automatická jen na hraně stanoveného intervenčního pásma (tzv. marginální intervence). Pokud jde o intervence uvnitř flukтуаčního pásma (tzv. intramarginální intervence), záleží pouze na rozhodnutí ECB, zda národní centrální banku podpoří.⁹⁰ Centrální parita by neměla být v průběhu sledovaného období devalvována. Případná revalvace je však posuzována odlišně s ohledem na faktory, které vedly k tlakům na posílení kurzu národní měny. To celkem nedávno potvrdil i vývoj v sousedním Slovensku, jež společnou měnu přijalo k počátku roku 2009 i přesto, že se o rok dříve posunula centrální parita z 38,455 slovenských korun za euro na 30,1260 korun.⁹¹

⁸⁷ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 79.

⁸⁸ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 11.

⁸⁹ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 81.

⁹⁰ Lacina, L. a kol. Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR. 1. vydání. Bučovice : Martin Stříž, 2008, s. 185.

⁹¹ Záruba, I. Loučení s láskou. Ekonom, 2009, č. 1, s. 47.

Graf 5.1: Nominální měnový kurz CZK/EUR



Poznámka: Hypotetická centrální parita je simulována průměrnou hodnotou kurzu CZK/EUR v letech 2006 až 2008.

Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladnosti ČR s eurozónou, 2009, s. 12.

Česká měna se doposud do kurzového mechanismu ERM II nezapojila, a proto také nemá závazně stanovenou centrální paritu k euru, vůči níž by se sledovaly fluktuace měnového kurzu a tedy i plnění kritéria stability měnového kurzu. Pomocí hypotetické centrální parity CZK/EUR, jež je stanovena na základě průměrné denní hodnoty kurzu pro období 2006–2008, lze konstatovat, že kurz koruny vůči euru sice nepřekročil ve zkoumaném období fluktuační pásmo, avšak má dlouhodobě tendenci k apreciaci. Tento vývoj by v případě účasti ČR v ERM II mohl působit problémy, neboť by pravděpodobně muselo dojít k revalvaci centrální parity podobně jako v případě Slovenska. Důvodem je rychlejší hospodářský růst ve vztahu k ostatním ekonomikám eurozóny. Ten se pak projeví v české ekonomice třemi možnými způsoby: tlakem na zvýšení cenové hladiny, tlakem na apreciaci nominálního kurzu či tlakem na růst obojího. Bude tak ohroženo plnění inflačního i kurzového konvergenčního kritéria. A pokud bude ČNB v souladu s jejím primárním cílem definovaným zákonem usilovat o zachování cenové stability, bude přiškrcen inflační kanál, což povede k postupné apreciaci nominálního kurzu. Proto si členství české měny v ERM II vyžádá dříve nebo později revalvaci centrální parity vůči euru.⁹²

⁹² Lacina, L. a kol. Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR. 1. vydání. Bučovice : Martin Stříž, 2008, s. 192–193.

Až přijde okamžik vstupu do mechanismu směnných kurzů, bude velmi důležité správné nastavení centrální parity k euru. U zemí, které dříve využívaly režim plovoucího měnového kurzu stejně jako teď ČR (např. již několikrát zmiňované a nám velmi blízké Slovensko), lze pozorovat, že určujícím faktorem tvorby centrální parity byl vždy tržní měnový kurz. S tím souvisí i problematika stanovení konverzního poměru, neboli přepočítávacího koeficientu, ve kterém se bude přepočítávat národní jednotka na společnou měnu při vstupu do eurozóny. Zkušenosti ukazují, že konverzní kurz je nastavován na úrovni zvolené centrální parity v režimu ERM II. O to důležitější je potom správné nastavení dané parity k euru.⁹³

Délka setrvání kandidátské země v mechanismu směnných kurzů ERM II je SES stanovena minimálně na dva roky, přičemž v ČR je vstup do mechanismu vázán na rozhodnutí vlády. Vláda se řídí společným doporučením ČNB a MF ČR, které je výsledkem posouzení plnění maastrichtských kritérií a stupně ekonomické sladění s eurozónou. Z Aktualizované strategie přistoupení ČR k eurozóně (schváleno usnesením vlády ČR č. 1002 dne 29. srpna 2007) vyplývá, že se vláda s ČNB shoduje na setrvání ČR v ERM II pouze po nezbytně nutnou dobu. S ohledem na tuto zvolenou strategii bude doporučení k účasti v kurzovém mechanismu představovat také nepřímé doporučení k přijetí společné měny. Ve Vyhodnocení 2009, které je oním dokumentem posuzujícím ze strany ČNB a MF ČR plnění nominálních konvergenčních kritérií a ekonomickou sladěnost s eurozónou, zazněl od obou institucí shodný názor, aby prozatím nebylo s ohledem na znepokojivý stav veřejných financí a vliv probíhající světové finanční krize usilováno o vstup do ERM II.⁹⁴ V současné době se mechanismu směnných kurzů účastní Dánsko a dále pobaltské republiky Estonsko, Litva a Lotyšsko.⁹⁵

⁹³ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 82.

⁹⁴ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 12.

⁹⁵ Wikipedie, otevřená encyklopedie : ERM II [citováno 9. února 2010]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/ERM_II.

5.4 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Čl. 121 odst. 1 odrážka čtvrtá SES vyžaduje *stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb.*

Čl. 4 Protokolu o kritériích konvergence uvedených v čl. 121 SES stanovuje, že: *„Kritérium konvergence úrokových sazeb, jak je uvedeno v čl. 121 odst. 1 čtvrté odrážce této smlouvy, znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.“*

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb se společně s kritériem cenové stability a stability měnového kurzu řadí mezi tzv. konvergenční kritéria monetární.⁹⁶ Zmíněné tři podmínky vstupu členského státu do eurozóny jsou vzájemně propojeny nejen pojmově, ale zejména obsahově, neboť sblížováním dlouhodobých úrokových výnosů by mělo být dostatečně prokázáno, že kritéria cenové a kurzové stability nejsou dodržována pouze přechodně či náhodně, nýbrž že mají nevratný charakter. Tato souvislost vyplývá z předpokladu, že předvídání budoucí inflace a očekávání devalvace promítají finanční trhy formou přírážek k výnosům dlouhodobých dluhopisů.⁹⁷ Úrokové sazby ze státních dluhopisů, jejichž vývoj se v rámci tohoto kritéria sleduje, navíc odrážejí důvěru investorů v domácí veřejné finance, které jsou ovlivněny vývojem veřejného rozpočtu a veřejného dluhu (zřejmá vazba na fiskální konvergenční kritéria). Slabá důvěra ve veřejný sektor se odráží ve vyšší rizikové prémii, kterou investoři po vládě žádají a která zvyšuje nominální úrokovou sazbu emitovaných dluhopisů.⁹⁸

⁹⁶ Tomášek, M. Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 105.

⁹⁷ Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 32.

⁹⁸ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 78–79.

Tabulka 5.4: Plnění kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v ČR

(růst v % průměru posledních dvanácti měsíců oproti průměru předchozích dvanácti měsíců výnosů do splatnosti desetiletých státních dluhopisů na sekundárním trhu)

	2006	2007	2008	8/09	2009	2010	2011	2012
Průměr tří zemí EU s nejnižší inflací	4,2	4,4	4,2	4,2	4,1	4,7	5,2	5,2
Hodnota kritéria (1. řádek + 2,0 p. b.)	6,2	6,4	6,2	6,2	6,1	6,7	7,2	7,2
Česká republika	3,8	4,3	4,6	4,7	4,9	4,3	4,3	4,3

Poznámka: Hodnoty pro období 2009–2012 jsou převzaty z prognóz Evropské komise a MF ČR.

Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 13.

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb vyžaduje, aby v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná nominální úroková sazba dlouhodobých státních dluhopisů či srovnatelných cenných papírů vydaných členským státem nepřekročovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu těch členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability. V ČR měly průměrné výnosy desetiletých státních dluhopisů v uplynulých několika letech převážně rostoucí charakter. I přesto však bylo po celou dobu maastrichtské kritérium úrokových sazeb plněno. Vzhledem k dlouhodobému nízkoinflačnímu charakteru české ekonomiky nejsou očekávány ve střednědobém výhledu významnější problémy při plnění této podmínky ze strany ČR. Otázka je, jaký dopad bude mít na důvěru investorů a přeneseně i vývoj nominálního kurzu státních dluhopisů očekávané zhoršení stavu veřejných financí.⁹⁹

⁹⁹ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 13–14.

6. Reálná konvergenční kritéria

Přijetí eura ČR by nemělo být vázáno pouze na splnění nominálních, tedy maastrichtských, konvergenčních kritérií, jejichž prvořadým cílem je sladit makroekonomické ukazatele kandidátské země s ostatními zeměmi EMU. Daná kritéria sice představují vedle požadavku na legislativní konvergenci¹⁰⁰ hlavní podmínku ze strany evropských institucí pro vstup členské země do eurozóny, ale bohužel neberou ohled na samotnou připravenost kandidátské země vzdát se vlastní měnové a kurzové politiky. Hospodářský vývoj nového člena EMU by měl vykazovat podobnost s celkovým vývojem hospodářství měnové unie. V opačném případě by se ekonomické šoky zasahující unii mohly projevovat asymetricky. Pozitivní ekonomické dopady pramenící z přijetí společné měny členskou zemí by měly vždy převažovat nad těmi negativními. Pouhé splnění maastrichtských konvergenčních kritérií však k posouzení toho, zda je daná ekonomika sladěna s ekonomikou eurozóny, nestačí. Je třeba brát v úvahu také veličiny reálné konvergence, které na rozdíl od těch nominálních nejsou explicitně v SES vyjmenovány. Tato kritéria vycházejí primárně z teorie optimální měnové oblasti a jsou jimi:

- mobilita výrobních faktorů práce a kapitálu napříč zeměmi,
- diversifikace produktu a
- otevřenost ekonomiky.

Tyto tři výše uvedená kritéria byly podrobně rozebrány v kapitole 3, a proto se v následujícím textu pozastavíme nad dalšími podmínkami, které také patří mezi reálná kritéria konvergence:

- sladěnost hospodářského cyklu a
- stupeň reálné ekonomické konvergence.

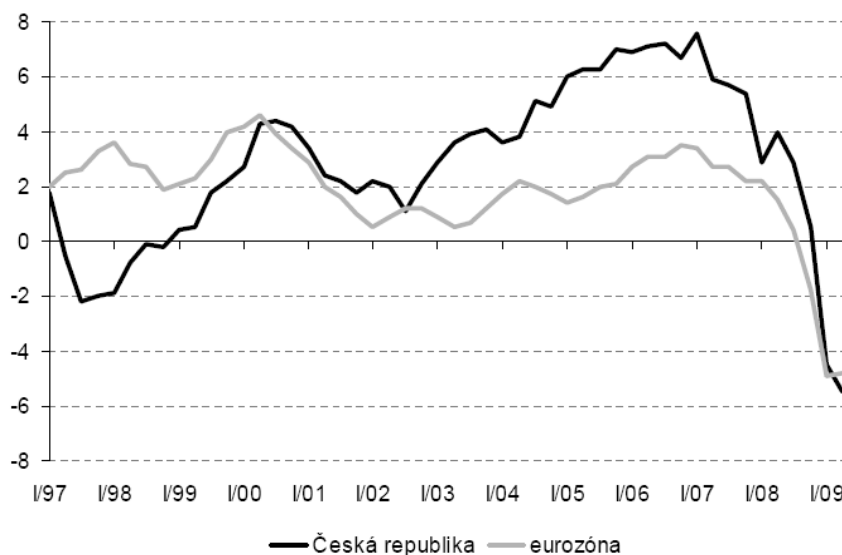
6.1 Sladěnost hospodářského cyklu

Kritérium sladění hospodářského cyklu zkoumá podobnost hospodářského vývoje mezi kandidátskou zemí a ostatními zeměmi eurozóny. Čím více se jejich fáze růstu (expanze) a poklesu (recese) ekonomiky vzájemně potkávají, tím je pravděpodobnější,

¹⁰⁰ Vedle splnění maastrichtských konvergenčních kritérií udržitelným způsobem představuje další zásadní podmínku pro přijetí společné měny požadavek na úpravu národní legislativy a statutu národní centrální banky kandidátské země takovým způsobem, aby byla slučitelná s ustanoveními SES a statutem ECB (čl. 109 SES).

že jednotná měnová politika ECB bude vyhovovat také potřebám země nově vstupující do EMU. Sladěnost ekonomické aktivity a podobnost ekonomických šoků uvnitř eurozóny významně napomáhá účinnému a vhodnému působení jednotné měnové politiky.

Graf 6.1: Sladěnost ekonomického cyklu ČR s eurozónou
(meziroční změny reálného HDP v %, sezonně očištěno)



Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 17.

Provedená analýza ukazuje zvýšení korelace celkové ekonomické aktivity ČR a eurozóny v posledním období. Výsledek je však třeba brát s rezervou, neboť právě tento ukazatel je silně ovlivněn současným globálním hospodářským útlumem. Ten dopadl jak na českou ekonomiku, tak na ekonomiku eurozóny. V jeho důsledku pozorovaný růst korelace tak nemusí být dobrým indikátorem budoucího vývoje.¹⁰¹

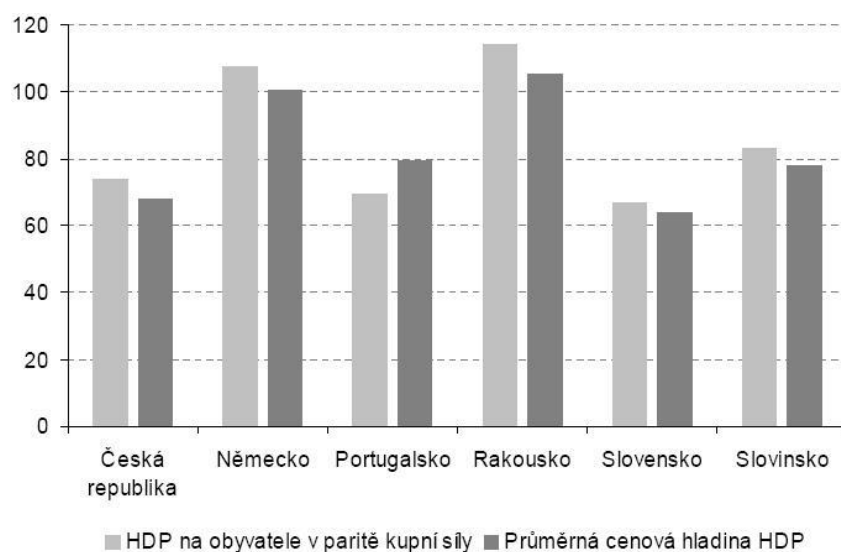
6.2 Stupeň reálné ekonomické konvergence

Nedostatečná konvergence může spočívat také v nižším stupni hospodářského vývoje kandidátského státu. Relativně nižší životní úroveň zemí střední a východní Evropy se sice postupně přibližuje úrovni vyspělých západoevropských ekonomik, avšak tento proces s sebou přináší určitá rizika v podobě relativně vyšší dynamiky ekonomického růstu či vyšší inflace, popřípadě i posilování měnového kurzu. Tyto typické znaky ekonomik

¹⁰¹ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 16–17.

v transformaci mohou představovat bariéru hlavně z hlediska plnění maastrichtských konvergenčních kritérií. Mohou se ale projevit i po vstupu země do EMU a představovat tak určitý typ asymetrického šoku. Stupeň reálné ekonomické konvergence se nejčastěji sleduje pomocí ukazatele HDP na obyvatele přepočteného paritou kupní síly, jenž vyjadřuje počet jednotek národní měny, za který lze koupit stejné množství výrobků a služeb v kandidátské zemi a také eurozóně. Dalším sledovaným ukazatelem je komparativní cenová hladina. Ta srovnává cenovou úroveň kandidátské země s EMU a vypočítá se poměrem směnného kurzu a běžné parity kupní síly.¹⁰²

Graf 6.2: Reálná ekonomická konvergence vybraných států k eurozóně v roce 2008



Zdroj: Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 16

Proces konvergence ekonomické úrovně i cenové hladiny se v posledních šesti letech značně urychlil. V roce 2008 dokonce dosáhla ČR v HDP na hlavu téměř 75 % průměru eurozóny, což představuje mírně vyšší životní úroveň než v nejméně vyspělých zemích EMU. Cenová hladina ČR během roku 2008 v důsledku rychlého posílení měnového kurzu výrazně vzrostla, přesto se nacházela nadále níže, než by odpovídalo pozorované výkonnosti ekonomiky. Při dosažených 68 % průměrné cenové hladiny eurozóny se však odchylka oproti minulosti relativně snížila. Cenová úroveň v ČR však stále zaostává za ekonomickou

¹⁰² Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 101–102.

vyspělostí, a proto lze očekávat, že i v budoucnu bude nadále pokračovat proces přibližování domácích cen k průměrným cenám v eurozóně.¹⁰³

Z předešlé části lze uzavřít, že pro vstup ČR do eurozóny z reálných kritérií konvergence jednoznačně hovoří vysoká otevřenost české ekonomiky, široká diversifikace produkce a s tím spojená podobná struktura ekonomiky ve srovnání se zeměmi EMU. Plnění těchto kritérií by mělo být v souladu s hypotézou endogenity přijetím společné měny ještě umocněno. Pro vstup ČR do EMU hovoří rovněž sladění hospodářského cyklu s eurozónou, i když toto kritérium je nutné brát v současnosti z důvodu vlivu světové ekonomické krize s rezervou. Relativně pozitivní se jeví i míra reálné ekonomické konvergence, a to především ve srovnání s ostatními kandidátskými zeměmi. Naopak určité riziko, které by mohlo snížit pozitivní dopady přijetí eura, představuje nedostatečně flexibilní trh práce a postupné vyrovnávání cenových hladin, které by se po vstupu ČR do eurozóny mohlo projevovat vyšší inflací.¹⁰⁴

¹⁰³ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009, s. 15–16.

¹⁰⁴ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 103–104.

7. Přípravy České republiky na zavedení eura

K přípravám na přijetí společné měny docházelo v ČR dokonce ještě před vlastním vstupem do EU ke dni 1. května 2004. Už v roce 2003, kdy došlo v Aténách k podepsání Smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii, byl MF ČR, ČNB a Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR společně publikován dokument s názvem „Strategie přistoupení České republiky k eurozóně“ (zkráceně „Strategie“). Tento materiál, následně schválený dne 13. října 2003 usnesením vlády č. 1026, shrnoval základní východiska procesu měnové integrace a zvažoval očekávané pozitivní dopady a rizika plynoucí z přijetí společné měny.¹⁰⁵ Strategie navíc zavázala MF ČR a ČNB k pravidelnému každoročnímu vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou, což je nám již známý dokument, který byl podrobněji rozebrán v předešlých kapitolách.

Hlavní pozitivní dopad vyplývající pro ČR z přijetí eura byl Strategií spatřován především v dosažení cenové transparentnosti vyvolané zvýšeným konkurenčním prostředím, v eliminaci kurzového rizika, ze kterého bude profitovat domácí podnikatelský sektor, a v konsolidaci veřejných financí. Spojení těchto efektů by podle Strategie mělo vést k vytvoření stabilního makroekonomického prostředí, jež by podporovalo dlouhodobý udržitelný hospodářský růst, k urychlení nezbytných strukturálních reforem, ke zlepšení a zpružnění trhu práce a v neposlední řadě ke zlepšení podnikatelského prostředí. Hlavní rizika vstupu ČR do EMU jsou Strategií spojována s možným působením asymetrických šoků plynoucích z nedostatečné cyklické a strukturální sladěnosti české ekonomiky s eurozónou. Po ztrátě nástrojů měnové a kurzové politiky a za předpokladu zasažení země asymetrickým šokem by strnulost na trhu práce a nedostatečné působení automatických stabilizátorů fiskální politiky mohly vést k oslabení ekonomického růstu a ke zpomalení procesu reálné konvergence.¹⁰⁶

Zavedení společné měny je pro každou zemi zásadním krokem, na který je třeba se dobře a s předstihem připravit, neboť identifikace a vyjasnění všech souvisejících otázek, stejně jako přijetí potřebných právních norem a vypracování metodických pokynů není možno provést ze dne na den. Z tohoto důvodu byl usnesením vlády č. 1510 dne 23. listopadu 2005 schválen další dokument s názvem „Institucionální zajištění zavedení eura v České republice“. Tento materiál vymezil základní principy, které bude třeba

¹⁰⁵ Usnesením vlády ČR ze dne 29. srpna 2007 č. 1002 byla schválena nová Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně.

¹⁰⁶ Strategie přistoupení České republiky k eurozóně, 2003, s. 3–4.

respektovat při přechodu na společnou měnu, dále stanovil pracovní harmonogram vstupu do eurozóny a institucionální rámec spolupráce mezi jednotlivými ministerstvy.¹⁰⁷ Dal tak vzniknout Národní koordinační skupině pro zavedení eura v ČR (zkráceně „NKS“), tedy mezirezortní expertní skupině v čele s národním koordinátorem, jako reprezentantem MF ČR, v níž jsou dále zastoupeni představitelé významných státních institucí na vysoké úrovni¹⁰⁸ – člen bankovní rady ČNB, náměstek ministra průmyslu a obchodu, náměstek ministra zahraničních věcí, náměstek ministra spravedlnosti, náměstek ministra vnitra a náměstek místopředsedy vlády pro evropské záležitosti. V současnosti je v čele NKS bývalý viceguvernér ČNB O. Dědek, který 28. března 2007 ve funkci nahradil P. Očka.

Úkolem NKS je koordinovat organizační, legislativní a technické aspekty související se zavedením eura v ČR. Pro svoji potřebu orgán zřizuje pracovní skupiny, které řeší dílčí úkoly a připravují podklady pro rozhodování samotné NKS a případně i vlády. V současné době existuje následujících šest pracovních skupin:¹⁰⁹

1. pracovní skupina pro legislativu,
2. pracovní skupina pro veřejné finance a veřejnou správu,
3. pracovní skupina pro nefinanční sektor a ochranu spotřebitele,
4. pracovní skupina pro finanční sektor,
5. pracovní skupina pro informatiku a statistiku,
6. pracovní skupina pro komunikaci.

NKS měla zejména vypracovat „Národní plán zavedení eura v České republice“ (zkráceně „NPZE“), jež je základním dokumentem měnové integrace ČR, neboť se věnuje technické stránce tohoto procesu. Tyto tzv. masterplany, které sestavují všechny kandidátské země, identifikují již konkrétní úkoly pro členy pracovních skupin, aby přechod na společnou měnu proběhl hladce a bezproblémově. Konkretizované přípravy se pak soustředí na oblast administrativy, legislativy, komunikace a na vlastní přeměnu peněz v ekonomice. Pro sestavení NPZE však bylo nutné znát nejprve konkrétní scénář zavedení eura.¹¹⁰ Proto NKS zpracovala a následně předložila vládě materiál s názvem „Volba scénáře

¹⁰⁷ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 107.

¹⁰⁸ Institucionální zajištění zavedení eura v České republice, 2005, s. 10.

¹⁰⁹ Zavedení eura v České republice : Národní koordinační skupina [citováno 27. února 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/narod_koord_skup.html.

¹¹⁰ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 110.

zavedení eura v České republice“. Na základě provedených analýz a z nich plynoucího doporučení všech pracovních skupin NKS byla jednoznačně jako nejvhodnější a současně nejméně nákladná doporučena varianta jednorázového přechodu na euro, tzv. scénáře velkého třesku (anglicky „Big Bang Scenario“), tedy současného zavedení eura do hotovostního i bezhotovostního oběhu. Toto řešení následně schválila i vláda ČR svým usnesením č. 1200 ze dne 25. října 2006.¹¹¹

7.1 Scénáře zavedení eura

Primární právo EU přímo neřeší jednotlivé scénáře přechodu na společnou měnu – ty jsou součástí práva sekundárního, konkrétně je vymezuje nařízení Rady (ES) č. 974/98 ze dne 3. května 1998 o zavedení eura, které bylo již několikrát novelizováno. Nařízení umožňuje kandidátským zemím postupovat při měnové integraci podle následujících tří scénářů:

1. scénáře s využitím přechodného období, tzv. **madridský scénář**;
2. scénáře jednorázového přechodu na euro, tzv. **velký třesk** (anglicky „Big Bang”);
3. scénáře jednorázového přechodu na euro s využitím fáze postupného zrušení, tzv. **Phasing-Out**.¹¹²

První alternativou je madridský scénář použitý státy vstupujícími do eurozóny v letech 1999 až 2002. Jeho podstatou je existence přechodného období v maximální délce tří let, kdy euro funguje pouze v bezhotovostní podobě. Kurz národní měny k euru je stanoven neodvolatelným přepočítacím koeficientem a národní měna se stává podjednotkou eura, tzv. nesetinnou denominací. V přechodném období si bankovky a mince znějící na národní měnové jednotky zachovávají platnost, eurové bankovky a mince zatím nejsou oficiálním platidlem. V době založení EMU se jednalo o jediný možný scénář, neboť společná měna měla teprve vzniknout a euro se mělo stát jediným zákonným platidlem v jedenácti, respektive dvanácti, evropských zemích. Proto bylo z praktických důvodů rozhodnuto, že přechod na novou měnu bude rozfázován do několika etap tak, aby vytvoření

¹¹¹ Národní plán zavedení eura v České republice, 2007, s. 8.

¹¹² Volba scénáře zavedení eura v České republice, 2006, s. 3.

eurozóny proběhlo s co nejmenšími problémy.¹¹³ V dnešní době jsou však okolnosti zcela odlišné, neboť hotovostní euro již existuje, obyvatelé kandidátských zemí ho znají a je možné čerpat zkušenosti od států, které již do eurozóny vstoupily. Proto byly vypracovány další dva scénáře přechodu na společnou měnu: Big Bang a Phasing-Out.

V případě scénáře velkého třesku, jak se správně tato varianta česky nazývá, se předpokládá zavedení hotovostního a bezhotovostního eura v jednom okamžiku. Proto zcela zmizí tříleté přechodné období. Z hlediska minimalizace nákladů, větší právní jistoty a snadnější komunikace s veřejností se tento scénář jeví jako nejvýhodnější a pravděpodobně ho využijí všechny kandidátské země. Možnou komplikací je náročnější příprava, kdy musí být sladěny všechny kroky vedoucí k jednorázovému přechodu na euro za relativně krátké období.¹¹⁴ To jsme mohli vidět na případu Slovenska, kdy konvergenční zprávy s kladným hodnocením připravenosti na přijetí společné měny, které vypracovaly Evropská komise a ECB, byly zveřejněny 7. května 2008. Následovalo rozhodnutí ECOFINu o zrušení výjimky na zavedení eura. A po konzultaci s ECB stanovila Rada EU dne 8. července 2008 oficiální přepočítací koeficient v poměru 30,1260 slovenské koruny za euro. Od tohoto okamžiku tedy Slovensku zbýval necelý půlrok k dokončení všech příprav, aby mohlo k 1. lednu 2009 slavnostně vstoupit do eurozóny.¹¹⁵ Nicméně i přes tuto časovou náročnost se v ČR zástupci pracovních skupin NKS jednohlasně vyslovili pro tuto variantu, což potvrdilo i rozhodnutí vlády.

Obrázek 7.1: Schéma scénáře velkého třesku pro zavedení eura v ČR



Zdroj: Zavedení eura v ČR : Harmonogram zavedení eura v ČR [citováno 28. února 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/cr_euro_harmonogram_zavedeni.html

¹¹³ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 110–111.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 111–112.

¹¹⁵ Záruba, I. Loučení s láskou. Ekonom, 2009, č. 1, s. 47.

Poslední ze scénářů přechodu na společnou měnu, varianta Phasing-Out, může být použita jen v případě, že si země zvolí scénář velkého třesku, ovšem s využitím tzv. období postupného zrušování. Po toto přechodné období, které nesmí být delší než jeden rok, je možné používat vybrané právní nástroje (např. faktury, účtenky) znějící na národní menu. Jde tedy o výjimku z obecné zásady, že po zavedení hotovostního eura nemohou nové právní nástroje znít na národní měnové jednotky. Problémem může být určitá zmatečnost dané varianty, která vyplývá z charakteru přechodného období.¹¹⁶

7.2 Základní zásady zavedení eura v České republice

Vedle splnění ekonomických a právních kritérií pro vstup kandidátské země do EMU je neméně podstatné zajistit přechod na euro také v oblasti technické, institucionální a legislativní. Na základě tohoto požadavku uložila vláda ČR usnesením č. 1510 ze dne 23. listopadu 2005 NKS vypracovat NPZE, jakožto dokument, v němž je obsažen plán jednotlivých kroků nezbytných pro bezproblémové a úspěšné přijetí společné měny. Zkušenosti zemí, které již do eurozóny vstoupily či které se eurozóně blíží, ukazují, že včas připravený a průběžně aktualizovaný plán umožňuje přípravu všech zúčastněných subjektů s dostatečným časovým předstihem a výrazně tak omezuje problémy a snižuje náklady zavedení eura.¹¹⁷ Tento dokument schválila vláda ČR dne 11. dubna 2007. Na konec této práce by proto bylo více než vhodné uvést základní zásady, které jsou NPZE definovány a na kterých bude přijetí společné měny v ČR postaveno.¹¹⁸

- **Zásada jednorázového zavedení eura** – euro se zavede k jednomu termínu jak v bezhotovostní, tak v hotovostní podobě, tedy bez využití přechodného období, což potvrzuje výběr scénáře velkého třesku.
- **Zásada duální cirkulace** – během krátkého dvoutýdenního období duální cirkulace (také nazývané souběžný či paralelní oběh) bude možno na území ČR platit i korunovými bankovkami a mincemi. Obchodníci ale budou povinni vydávat zákazníkům pouze v eurech. Naopak v bezhotovostním oběhu se od data vstupu do eurozóny bude používat výlučně euro. Například na Slovensku trvalo období souběžného oběhu od 1. ledna 2009 do 16. ledna 2009.

¹¹⁶ Volba scénáře zavedení eura v České republice, 2006, s. 5.

¹¹⁷ Národní plán zavedení eura v České republice, 2007, s. 7.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 10.

- **Zásada zajištění kontinuity právních nástrojů** – zavedení eura v ČR neovlivní platnost smluv ani jiných právních nástrojů. Všechny smlouvy, které obsahují údaje v českých korunách, zůstanou po přijetí společné měny i nadále platné. Hodnoty v korunách se budou považovat za hodnoty v eurech přepočítané s použitím přepočítacího koeficientu.
- **Zásada použití přepočítacího koeficientu** – při převodu (konverzi) korunových hodnot na eura bude možné použít pouze přepočítací koeficient, který bude stanoven Radou EU novelou nařízení Rady (ES) č. 2866/1998 ze dne 31. prosince 1998 o přepočítávacích koeficientech mezi eurem a měnami členských států přijímajících euro. Přepočítací koeficient bude stanoven na šest platných číslic a bude vyjadřovat ekvivalent jednoho eura v českých korunách, nesmí být zaokrouhlován ani upravován na menší počet platných číslic.
- **Zásada zaokrouhlování** – ode dne vstupu do eurozóny bude v ČR nutné považovat v právních nástrojích odkazy na české koruny za odkazy na euro přepočítané podle stanoveného oficiálního přepočítacího koeficientu. Peněžní částky, které byly stanoveny v korunách, ale mají být zaplacený ve společné měně, se zaokrouhlí na nejbližší eurocent, přičemž u souhrnně účtovaných položek se zaokrouhlí až konečná hodnota. Při konverzi korunových hodnot na eura nemohou být požadovány žádné s tím spojené poplatky. Ve zvláště určených případech bude stanoveno specifické zaokrouhlování, zejména u daní, poplatků a blokových pokut.

Zmíněné principy by měly být oporou a vodítkem všem tápajícím při přechodu, na novou měnu. Neboť ať už konkrétní postup zavádění eura bude vypadat jakkoliv, tyto zásady budou základními právy a povinnostmi všech zúčastněných subjektů.

Závěrem

O tom, že euro za nějaký čas nahradí na pozici národní měny korunu českou, nemůže být pochyb, neboť Česká republika na sebe tento závazek převzala již při svém vstupu do Evropské unie. Otázkou však stále zůstává, kdy pro tento přelomový krok nastane nejvhodnější okamžik. Příliš uspěchané přijetí eura v podmínkách nedostatečné sladění národní ekonomiky s ekonomikou eurozóny by mohlo způsobit velmi závažné problémy. Tento závěr vyplývá z teorie optimální měnové oblasti, u jejíhož zrodu stál významný ekonom a nositel Nobelovy ceny z roku 1999 prof. R. Mundell a která se stala východiskem tvůrcům Evropské měnové unie. Hlavním rizikem vyplývajícím pro Českou republiku ze zavedení společné měny je ztráta autonomie v oblasti monetární a kurzové politiky. Obě tyto hospodářské politiky jsou významnými nástroji k vyrovnávání ekonomických výkyvů. Pokud tyto výkyvy působí na členské země měnové unie asymetricky, je možnost zásahu Evropské centrální banky s cílem stabilizovat situaci velmi omezená, či dokonce vyloučená. Změna nastavení některého z nástrojů totiž plošně postihne všechny členské země, tedy i ty, které šokem postiženy nebyly. Současná světová ekonomická krize přidala výše řečenému na významnosti, neboť proti přijetí eura hovoří relativně dobré zkušenosti s českou korunou, podpořené kvalitní prací České národní banky, a problémy ekonomicky slabších členů eurozóny, především Řecka.

Podobně jako uspěchaný vstup do Evropské měnové unie je nebezpečím také přílišné otálení s tímto krokem, či dokonce jeho bojkotování. Takové jednání, nebo spíše nejednání, působí dezintegračně a podlamuje autoritu evropských institucí. Pokud by Česká republika zavedení eura neustále odkládala, zcela jistě by to ohrozilo její pověst a důvěryhodnost, což by mimo jiné znamenalo také odliv zahraničních investorů a jejich kapitálu.

Vstupní bránu do eurozóny představují maastrichtská, neboli nominální, konvergenční kritéria. České republice se zatím daří plnit kritérium dlouhodobých úrokových sazeb a cenové stability, jehož nesplnění v letech 2007 a 2008 bylo hodnoceno jako přechodná a jednorázová událost, jež byla zapříčiněna působením výjimečných faktorů. Tuto optimistickou předpověď posiluje i skutečnost, že Česká národní banka přešla od počátku roku 2010 na nižší inflační cíl. Kritérium stability měnového kurzu nemůže být vzhledem k stávajícímu kurzovému režimu hodnoceno. Vývoj ale naznačuje, že by Česká republika v případě správně zvolené centrální parity k euru nemusela mít s plněním tohoto kritéria žádné zásadní problémy. Vzhledem ke zvolené strategii nesetrvat v ERM II déle než

po nezbytně nutnou dobu dvou let, bude koruna česká v tomto režimu zafixována teprve tehdy, až bude dostatečně jisté, že se podaří plnit i ostatní kritéria nominální konvergence, zejména pak kritéria fiskální. Kritérium udržitelnosti veřejných financí je totiž Českou republikou plněno jenom z poloviny prostřednictvím relativně nízkého veřejného dluhu. Největší překážkou naší země na cestě k jednotné měně je totiž druhá polovina kritéria udržitelnosti veřejných financí, a to kritérium deficitu soustavy veřejných financí. O dlouhodobých problémech s plněním této podmínky svědčí i skutečnost, že od roku 2004 byla Česká republika podrobena proceduře při nadměrném schodku. Příznivý fiskální výsledek sice vedl v červnu 2008 k ukončení této procedury, avšak od roku 2009 se pod tlakem světové ekonomické krize počítá s opětovným neplněním kritéria. Požadavek kázně v oblasti rozpočtové politiky proto představuje v současné době pro Českou republiku hlavní výzvu budoucího směřování hospodářské politiky. Stabilní veřejné finance nejenom umožní naší zemi splnit maastrichtská konvergenční kritéria, ale také vytvoří příznivé makroekonomické prostředí, které je nezbytné pro reálnou konvergenci ekonomiky.¹¹⁹

Splnění nominálních konvergenčních kritérií by však nemělo být pro Českou republiku jediným směrodatným ukazatelem připravenosti k přijetí eura. Daná kritéria sice představují vedle požadavku na legislativní konvergenci, jejíž hodnocení ale není předmětem této práce, hlavní podmínku ze strany evropských institucí pro vstup členské země do eurozóny, ale bohužel neberou ohled na samotnou připravenost kandidátské země vzdát se vlastní měnové a kurzové politiky. Aby byly negativní dopady ztráty části autonomní hospodářské politiky co nejmenší, je vhodné sladit českou ekonomiku s ekonomikou eurozóny. Z reálných kritérií konvergence, která tuto sladěnost hodnotí, pro vstup naší země do Evropské měnové unie jednoznačně hovoří vysoká otevřenost české ekonomiky, široká diversifikace produkce a s tím spojená podobná struktura ekonomiky ve srovnání se zeměmi eurozóny. Pro přijetí společné měny Českou republikou hovoří rovněž sladěnost hospodářského cyklu s členskými státy Evropské měnové unie a relativně pozitivní se jeví i míra reálné ekonomické konvergence, a to především ve srovnání s ostatními kandidátskými zeměmi. Naopak určité riziko představuje nedostatečně flexibilní trh práce spolu s nesrovnatelností cenových hladin, což by se po vstupu České republiky do eurozóny mohlo projevovat ve vyšší inflaci.

¹¹⁹ Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M. Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007, s. 85.

Po zhodnocení výše uvedeného a po uvážení současné ekonomické situace naší země, jež je poznamenána světovou ekonomickou krizí, by dle mého názoru nemělo být se vstupem do Evropské měnové unie příliš pospícháno. Zejména dobrá zkušenost s vlastní měnovou a kurzovou politikou hovoří pro vyčkání alespoň do chvíle, až odezní následky hospodářské recese. Teprve potom by bylo možné a vhodné začít uvažovat, samozřejmě po provedení nezbytných reforem, o konkrétním termínu přijetí společné měny. Toto řešení podporuje rovněž nedostatek politické vůle podnícený strachem veřejnosti. To však na druhou stranu neznamená, že by Česká republika měla zcela ustat v přípravách na zavedení eura, neboť detailní naplánování přechodu na novou měnu umožňuje přípravu všech zúčastněných subjektů s dostatečným časovým předstihem a výrazně omezuje problémy a snižuje náklady s tím spojené.

Summary

Establishing of the European Monetary Union was a logical step in a course of European integration. On January 1, 1999 the final stage began with an irrevocable exchange rate fixing of currencies of the 11 Member States and with a delegation of their single monetary policy under the responsibility of the European Central Bank. The number of participating Member States increased to 12 on January 1, 2001, when Greece also entered the European Monetary Union. Slovenia became the 13th member of the Euro-area on January 1, 2007, followed one year later by Cyprus and Malta and by Slovakia in the beginning of year 2009.

The lastly mentioned entry of our eastern neighbour to the Euro-area again initiated discussions about a date of our admission of the Euro. The original deadline which called for an introduction of the common currency at the start of 2010 was cancelled in October 2006 without any other date being set. According to the Czech Republic's Updated Euro Area Accession Strategy dating from August 2007 the adoption of the Euro depends upon resolution of "problematic areas" in the Czech economy, which especially involve a reform of public finances and flexibility of labour market. According to an annual analysis of the Czech National Bank and the Ministry of Finance, called Assessment of the Fulfilment of the Maastricht Convergence Criteria and the Degree of Economic Alignment of the Czech Republic with the Euro Area, the main reason for deferral of an adoption of the Euro is currently the ongoing world financial crisis. The crisis constitutes asymmetrical shocks, increases risks arising from the Czech Crown's accession to the ERM II and may have negative consequences on the harmony of our economy. For all that, the Czech has been evaluated favourably by the European Commission with regard to its preparations for entry to the European Monetary Union.¹²⁰

Before we can join the Euro-area, the Czech Republic, just like any other European Union's Member State not using the Euro, has to fulfil nominal convergence criteria – also known as the Maastricht Convergence Criteria – set out in Article 121 of the Treaty Establishing the European Community. These can be divided into budgetary and monetary criteria. The first mentioned stipulate the maximum ratio of an annual public deficit and public debt to the Gross Domestic Product. The monetary criteria are related to a price stability, long-term interest rates and an exchange rate stability. A prerequisite for fulfilling

¹²⁰ Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 189.

these criteria is sustainability, because the Maastricht Criteria were adopted in an effort to secure the long-term sustainability of the common monetary policy.¹²¹

In the area of nominal convergence, there are realistic prospects for a fulfilment of the public debt criterion, the price criterion (the non-fulfilment of this criterion in 2007 and 2008 was induced by unique causes and the new inflation target of the Czech National Bank should help to meet the requirements), the long-term interest rate criterion and probably also the exchange rate stability criterion. As mentioned above, the fulfilment of the public deficit criterion is under threat as a consequence of the ongoing world financial crisis, which has also influenced the Czech economy.

Not only the nominal convergence requirements should be considered. There is also a need for real convergence, which arises from the fact that launch of the single currency will mean a loss of the independent currency and exchange rate policy. The economic development of a new member in the monetary union should therefore show similarities with the overall development of the monetary union's economy. The Czech Republic's economic cycle is currently showing a higher degree of synchronicity towards the European Monetary Union, than for example the cycle of the Slovak Republic, which adopted the Euro at the beginning of 2009. We can thus expect that any eventual economic shock which may impact upon the Euro-area would probably affect the Czech Republic more symmetrically than our eastern neighbour.¹²²

In addition to these criteria, the Treaty Establishing the European Community also stipulates an obligation of compatibility of candidate country's legal regulations with those of the European Community. This in particular concerns the requirement to achieve independence of the national central bank and to ensure that its statutes and the legislation governing its status are fully compatible with the European Community's law and the Statute of the European System of Central Banks and the European Central Bank. But this legal question is not dealt in this thesis.

¹²¹ Zavedení eura v České republice : Fulfilment of Maastricht Criteria [citováno 23. března 2010]. Dostupný z: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/1003.html>.

¹²² Helísek, M. a kol. Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 190–192.

An adoption of the Euro will mean large changes for the Czech economy, which may be associated with a risk of potential costs resulting from asymmetrical shocks. On the other hand, the closer integration with the Euro-area will strengthen economic growth and trade. We are facing the decision, whether to enter the European Monetary Union, or not. Only the future development will show us the rightness of our verdict.

Použité prameny

Monografie

- **Brůžek, A.** Aktuální otázky světové ekonomiky. Euro je zde... 1. vydání. Praha : VŠE v Praze, 1999. ISBN 80-7079-239-6.
- **Brůžek, A., Smrčková, G., Záklasník, M.** Evropská měnová integrace a Česká republika. 1. vydání. Praha : Velryba, 2007. ISBN 978-80-85860-19-1.
- **Dědek, O.** Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-076-8.
- **Helísek, M. a kol.** Euro v ČR z pohledu ekonomů. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-182-3.
- **Lacina, L. a kol.** Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-560-5.
- **Rais, K., Drdla, M.** Evropská integrace a bankovníctví. 1. vydání. Praha : Computer Press, 1999. ISBN 80-7226-211-4.
- **Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.** Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-430-9.
- **Tomášek, M.** Evropské měnové právo. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-940-5.
- **Týč, V.** Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vydání. Praha : Linde Praha, 2006. ISBN 80-7201-631-8.

Časopisecké články

- **Záruba, I.** Loučení s láskou. Ekonom, 2009, č. 1, s. 46–50.

Internetové zdroje

- **Český statistický úřad :** Když se řekne inflace, resp. míra inflace... [citováno 1. února 2010]. Dostupný z:
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace#4.

- **Europa, portál Evropské unie :** Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech [citováno 5. ledna 2010]. Dostupný z: http://europa.eu/index_cs.htm.
- **Project Syndicate :** Boskin, M. Překlad Daduč, D. Euro v desátém roce života [citováno 8. ledna 2010]. Dostupný z: <http://www.projectsyndicate.org/commentary/boskin1/Czech>.
- **Vesmír :** Čihák, M. Nobelova cena za ekonomii 1999 [citováno 6. ledna 2010]. Dostupný z: <http://www.vesmir.cz/clanek/nobelova-cena-za-ekonomii-1999>.
- **Wikipedie, otevřená encyklopedie :** ERM II [citováno 9. února 2010]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/ERM_II.
- **Wikipedie, otevřená encyklopedie :** Lisabonská smlouva [citováno 5. ledna 2010]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Lisabonsk%C3%A1_smlouva.
- **Zavedení eura v České republice :** Fulfilment of Maastricht Criteria [citováno 23. března 2010]. Dostupný z: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/1003.html>.
- **Zavedení eura v České republice :** Harmonogram zavedení eura v ČR [citováno 28. února 2010]. Dostupný z: www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/cr_euro_harmonogram_zavedeni.html.
- **Zavedení eura v České republice :** Historie evropské měnové integrace [citováno 27. ledna 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_historie_emi.html.
- **Zavedení eura v České republice :** Národní koordinační skupina [citováno 27. února 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/narod_koord_skup.html.
- **Zavedení eura v České republice :** Rozšiřování eurozóny [citováno 27. ledna 2010]. Dostupný z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_rozsir_eurozony.html.
- **Zavedení eura v České republice :** Zavedení hotovostního eura [citováno 27. ledna 2010]. Dostupný z: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/676.html>.

Právní předpisy

- Akt o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyprské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie.
- Nařízení Rady (ES) č. 974/98, o zavedení eura, ve znění pozdějších předpisů.
- Protokol o kritériích konvergence uvedených v článku 121 Smlouvy o založení evropského společenství, jak vyplývá ze změn provedených Amsterodamskou smlouvou.
- Protokol o postupu při nadměrném schodku.
- Smlouva o Evropské unii.
- Smlouva o založení Evropského společenství.

Další zdroje

- Institucionální zajištění zavedení eura v České republice, 2005.
- Národní plán zavedení eura v České republice, 2007.
- Strategie přistoupení České republiky k eurozóně, 2003.
- Volba scénáře zavedení eura v České republice, 2006.
- Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, 2009.

Seznam zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ECB	Evropská centrální banka
ECOFIN	Rada Evropské unie ve složení ministrů financí a hospodářství
ECU	Evropská měnová jednotka
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMS	Evropský měnový systém
EMU	Evropská měnová unie
ERM	Mechanismus pro stabilizaci devizových kurzů
ES	Evropská společenství
ESCB	Evropský systém centrálních bank
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EUA	Evropská zúčtovací jednotka
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
HDP	Hrubý domácí produkt
HICP	Harmonizovaný index spotřebitelských cen
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
NKS	Národní koordinační skupina pro zavedení eura v ČR
NPZE	Národní plán zavedení eura v České republice
SES	Smlouva o založení Evropských společenství
SEU	Smlouva o Evropské unii
Strategie	Strategie přistoupení České republiky k eurozóně
Vyhodnocení 2009	Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že:

- jsem byl řádně seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního, a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen „VŠB-TUO“) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3 autorského zákona);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce;
- souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

Tomáš Schmied

Adresa trvalého bydliště studenta:

Jana Maluchy 41/6
700 30 Ostrava-Dubina